

SPO MEMENICA

1919 - 1929
DRŽ. MEŠČANSKA ŠOLA
V TRŽIČU

954

1919

1929

DEŠKA IN DEKLIŠKA
MEŠČANSKA ŠOLA TRŽIČ:

SPOMENICA

TRŽIČ

IZDALO RAVNATELJSTVO DEŠKE IN DEKLIŠKE MEŠČANSKE ŠOLE

UREDIL: LAJOVIC ALBIN

1919

1919

DEŠKA IN DEKLJSKA
MEŠČANSKA ŠOLA TRZIO

SPOMENICA

TRZIO

NATISNILA UCITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI. PREDSTAVNIK FRANCE ŠTRUKELJ

Ob desetletnici.

Vselej, kadar zajme duša novo misel, se človek duhovno prerodi. Naše življenje je zato do predzadnje minute v fizičnem rojstvu začetno duhovno rojstvo.

Z večno pesmijo ovijamo žene, ki so nas dale svetu, a svoje duhovne zibelj skrunimo navadno z mrtvimi, preračunanimi izrazi. Ko govorimo o šolah in drugih kulturnih zavodih, navadno niti ne slutimo, da govorimo o svojih duhovnih materah.

Ko je pred dnevi vstal spomin v meni, spomin na meščansko šolo, ni bilo začudenja. Ko se je pa ob njem vnelo še hrepenenje po svidenju, sem spoznala, čemu vse to. Odkrilo se mi je: »Kakor te čaka mati za daljno zarjo, tako čaka tvoja duhovna mati, da jo s toplo mislijo ogreješ.«

Deset let je deset silnih trenutkov med nekdanj in sedaj, trenutkov, ki so življenje in zgodovina. In če smo se strnili danes, duhovni otroci tega zavoda, porojeni v dolgih desetih letih, ali vemo, kaj je vez, ki nas veže? Vemo: »Zajemali smo iz srca, vsem enakega. Niso ti zidovi, ki nas spomin nanje v daljah ogreva, tudi niso paragrafi, ki vežejo. Ono srce, iz katerega smo pili življenske sile, nas druži.«

Tu žive oni, ki so štiri leta polagali svoje lastno življenje v tvojo in mojo dušo. To življenje, nam vsem v dolgih desetih letih dano, je zahrepenelo po svidenju.

Dosti nas je, da se niti vsi ne poznamo po očeh, a duše se poznajo. — Povest o čudežni vodi govori o dveh popotnikih, ki sta pila iz čudežnega studenca, pa sta se zato še na tuji cesti spoznala. Tudi mi, ki smo ali ki še zajemamo iz istih src, se poznamo.

Deset let je danes odkar so se prvič odprla vrata tega zavoda. Prišli smo, da proslavimo ta lepi dan. Nimamo s seboj rož, ki raz-

cvitajo in venejo po Slovenskem in drugje. Naše tovariške duše naj
proslave ta dan s čustvom in toplo besedo:

»Globoka hvala vam, kulturni delavci dolgih desetih let med nami;
tebi, šola, naša duhovna mati, bodočnost! Nam pa, tvoji deci, v težkih
desetih letih porojeni, plemenito življenje in iskren spomin nate!«

V Celju, 29. maja 1929.

Levec Kristina.

LAJOVIC ALBIN:

Zgodovina meščanske šole v Trziču od leta 1919. do 1929.

† Josip Potokar, trziški župnik.

Prve dni meseca januarja 1919. bi bil moral nastopiti mesto ravnatelja na meščanski šoli v Borovljah, kamor me je imenoval takratni Višji šolski svet v Ljubljani. Toda ravno tiste dni so se vršili za Borovlje hudi boji, mesto so bili Nemci znova zasedli in ga držali dalje časa. Mene, ki sem zapustil službo na Mirni, kjer sem služboval od l. 1912. dalje, pa je dodelil Višji šolski svet v svojo pisarno, kjer sem bil podrejen takratnemu gospodarskemu referentu vladnemu svetniku dr. Francu Škabernetu. Komaj sem se bil dobro udomačil in seznanil z drugimi konceptnimi in pisarniškimi uradniki, ko stopi šef dr. Škaberne v sobo, kjer smo sedeli dr. Narte Velikonja, dr.

Stanko Majcen in jaz, ter ves navdušen oznanja sledečo vest:

»Gospodje, pravkar so storjeni vsi potrebni koraki za ustanovitev prve slovenske meščanske šole. Ravno je odšla deputacija iz Trziča, ki zahteva v Trziču meščansko šolo in kar me še posebno veseli, je to, da je ustanovitev meščanske šole v Trziču sprožil moj sošolec duhovni svetnik Potokar Jože. Šolski prostori so na razpolago v bivši šulferajnski šoli, občine sodnega okraja trziškega pa se bodo

zavezale kriti stvarne šolske potrebščine. Vidite, g. Lajovic,« se je obrnil k meni, »sedaj pa lahko prosite za ravnateljsko mesto na tej šoli, če ne želite ostati pri nas.«

Ta dogodek je obrnil mojo pozornost na Tržič, o katerem do tedaj nisem dosti več vedel kakor to, da izdelujejo kose in srpe ter drugo fužinsko blago in še to, da je v Tržiču velika predilnica in tkalnica, obenem pa sem se spomnil dijaškega potovanja skozi Tržič, kjer smo našli nekoč trije popotniki pri Polakovih nadvse gostoljubno streho in prenočišče. Ponoči smo prišli, zgodaj zjutraj odšli in v spominu je ostala samo škarpa ob cesti na železnico, ki se mi je zdela naravnost ogromna.

Medtem je šlo delo deputacije za ustanovitev deške in dekliške meščanske šole v klasje. Tržiški občinski svet je v svoji seji dne 7. aprila 1919. sklenil soglasno, da se pozove vlada, naj v Tržiču, največjem industrijskem kraju Slovenije, ustanovi popolno deško in dekliško meščansko šolo, in sicer že v šolskem letu 1919./20. na ta način, da se otvorita prva dva razreda. Svojo vlogo je županstvo pod št. 512/19 naslovlilo na poverjeništvu za uk in bogočastje v Ljubljani, ki jo je odstopilo v izjavo višjemu šolskemu svetu. Upravni referent vladni svetnik dr. Škaberne se je za stvar toplo zavzel in pozval z odlokom 6885/19 z dne 13. maja 1919. okrajni šolski svet v Kranju, da poroča na podlagi sejnega sklepa o ustanovitvi deške in dekliške meščanske šole v Tržiču z navodilom, da naj se za vzdrževanje poslopja in za kritje stvarnih šolskih potrebščin zaveže katerakoli pravna oseba, bodisi politični okraj Kranj, ali sodni okraj Tržič, ali pa sama občina Tržič. Kdor bi se zavezal, ta je potem prost prispevkov za morebitno drugo meščansko šolo, ki bi se v okraju ustanovila. Obravnava naj se kolikor mogoče pospeši, se je glasil odlok.

Nato je okrajni šolski svet pod št. 579/19 z dne 20. V. 1919. pozval krajni šolski svet in občinski urad v Tržiču, da povzročita potrebne sklepe in o tem takoj poročata.

Občina Tržič se je nato obrnila na vse okoliške občine s posebnim dopisom, da naj sklepajo, in sicer nujno, o ustanovitvi deške in dekliške meščanske šole v Tržiču. Že 2. junija 1919. je občinski odbor občine

Križe sklenil v svoji seji, da prispeva k vzdrževalnim stroškom, želi pa, da se pri sestavi učnega načrta ozira na krajevne potrebe sodnega okraja Tržiča. Seji je predsedoval takratni župan g. Rozman.

Občina Kovor je pod predsedstvom župana g. Ivana Zupana prav tako sklenila, da prispeva vsa občina h kritju stvarnih šolskih potreb

Poslopje meščanske šole v Tržiču.

Foto Jug. Tržič.

ščin, k nakupu šolskega poslopja pa samo vas Bistrica, ki je všolana v Tržiču.

Krajevna občina Sv. Ana je storila sklep, da prispeva k stvarnim šolskim potrebščinam meščanske šole, v seji 5. junija 1919. pod predsedstvom župana g. Ivana Ankele.

Občina Sv. Katarina se je branila prispevati k nakupu poslopja kakor tudi k vzdrževalnim stroškom, pozneje se je pa zadeva uredila tako, da prispeva vsa občina h kritju stvarnih šolskih potrebščin,

delež za nakup poslopja, ki bi odpadel na občino Sv. Katarina, pa prevzame nase tržiška občina.

Krajni šolski svet v Trziču je v svoji seji 16. junija 1919. pod predsedstvom duh. svetnika Josipa Potokarja sklenil soglasno in na predlog šolskega ravnatelja Ferdinanda Kalingerja, da se s šol. letom 1919/20. ustanovi v Trziču deška in dekliška meščanska šola, osnovna šola pa ostani petrazredna dekliška in petrazredna deška.

Višjemu šolskemu svetu se je zadeva prepočasi razvijala, zato je poslal okrajnemu šolskemu svetu v Kranju pod št. 7064/19 požurnico. Ta pa je že prej iz lastne inicijative urgiral in povzročil poročilo pod 785/19 o sklepih okoliških občin o prispevanju k stvarnim šolskim potrebščinam in da je radi nakupa poslopja bivše šulferajnske šole, ki je bilo od oblasti zaseženo v kulturne svrhe, stopilo v dogovor s sekvestrom g. Ante Begom iz Ljubljane, ki je pozneje nakup po občini Trzič tudi izvedel.

Na podlagi došlih sklepov občin sodnega okraja tržiškega je sklical predsednik okrajnega šolskega sveta v Kranju g. vladni svetnik dr. Fr. Žitnik dne 10. julija 1919. plenarno sejo, kjer se je na njegovo poročilo, ki ga je podprl duh. svetnik Potokar, sprejel soglasni sklep, da se ustanovi v Trziču s šol. l. 1919/20. popolna deška in dekliška meščanska šola.

Že 17. julija 1919. leta je bila potem plenarna seja višjega šolskega sveta pod predsedstvom prof. Vadnjala Franca, ki je na podlagi poročila upravnega referenta vlad. svet. dr. Škaberneta in poročila viš. šol. nadzornika dr. Leopolda Poljanca soglasno sklenila, da se ustanovi v Trziču popolna deška in dekliška meščanska šola počenši z šol. letom 1919/20., ker so dani vsi pogoji za ustanovitev take šole. V tej zgodovinski seji, pri kateri je bil zapisnikar pisec pričujoče zgodovine, so se ustanovile prve slovenske meščanske šole, in sicer v Ljubljani, Ribnici, Trziču in na Jesenicah. Med vsemi pa je bila prva v Trziču, ki je imela z ustanovitvijo izpolnjene tudi vse pogoje za svoj nadaljnji razvoj, bila je prva, ki je bila nastanjena od vsega začetka v svojem lastnem poslopiju. Obenem se je sklenilo, da se kreira mesto ravnateljev in strokovnih učiteljev na vseh na tej seji ustanovljenih meščanskih

skih šolah, ki se s skrajšanim rokom takoj razpišejo in že v naslednji seji oddajo.

Naslednja seja višjega šolskega sveta se je vršila 12. septembra 1919. in na tej seji so se imenovali ravnatelji in strokovni učitelji za novoustanovljene meščanske šole. Ne prej in ne pozneje ni imel

Učiteljski zbor 1928./29.

Foto Jug, Tržiš.

višji šolski svet take seje, kjer bi oddajal toliko mest ravnateljev in strokovnih učiteljev. Za ravnatelja tržiške meščanske šole je imenoval Lajovica Albina, roj. l. 1890. v Ribčah ob Savi, ki je položil na ljubljanskem učiteljišču l. 1908. zrelostni, l. 1912. usposobljenostni in leta 1914. meščansko-šolski izpit iz jezikovno-zgodovinske skupine. Nastavitveni dekret nosi št. 13.576/19.

Za strokovna učitelja sta bila imenovana stalna strokovna učiteljica Marija Kmetova, ki je do tedaj službovala na Ciril-Methodovih šolah v Trstu, in Slavko Škorpik, roj. l. 1898. v Ljubljani. Marija Kmetova se je službi v Trziču iz zdravstvenih razlogov odpovedala in bila kasneje kot za šolsko službo nesposobna upokojena. Slavko Škorpik pa je službo nastopil in ostal v Trziču tri leta.

Ravnatelj Lajovic Albin je nastopil svoje mesto v Trziču 15. septembra in odredil vpisovanje za 22. in 23. septembra 1919. V prvi razred se je vpisalo 30 dečkov in 43 deklic. Dne 24. septembra 1919. je bila slovesna otvoritvena služba božja in na to otvoritev šole.

Otvoritev šole je izvršil predsednik okrajnega šolskega sveta vladni svetnik dr. Žitnik. Zgodovinske slavnosti so se poleg njega udeležili okrajni šolski nadzornik Karel Simon, občinski odbori iz občin Trzič, Križe, Kovor, Sv. Ana in Sv. Katarina, krajni šolski svet iz Trziča, učiteljski zbor osnovne in meščanske šole in veliko drugega občinstva. Po slovesni službi božji se je napolnila šolska telovadnica do zadnjega kotička in vladni svetnik dr. Žitnik je v vznesenih besedah slavil veliki trenutek, ko se odvarja v Trziču prva meščanska šola v Sloveniji. Duh. svetnik Potokar Jože je pozdravil ustanovitev meščanske šole v imenu krajnega šolskega sveta, ravnatelj Lajovic pa je zaobljubil učence in prevzel šolo v pravno varstvo. Otvoritev šole je zaključilo slikanje prvih učencev in funkcionarjev. Po otvoritvi se je vršil v gostilni pri Jegliču »v gasi«, kjer je sedaj Rokodelski dom, slavnostni banket, kjer je nazdravil vladni svetnik dr. Žitnik vladarski hiši naše države in napil Nj. Vel. regentu Aleksandru. Tako je bila ustanovljena deška in dekliška meščanska šola v Trziču.

S poukom se je pričelo 25. septembra 1919. Pouk ženskih ročnih del je prevzela iz prijaznosti gospodična Zofija Grundner, učiteljica na osnovni šoli, verouk sta poučevala gospoda kateheta Josip Žužek in Milavec Ciril, ostale predmete pa ravnatelj Lajovic in Škorpik Slavko vse dotlej, dokler ni 9. novembra 1919. nastopil namesto Kmetove imenovani strokovni učitelj Leopold Kerne, roj. 1892. v Logatcu. Prvoletni učiteljski zbor se je svojih dolžnosti zavedal v polni meri in

je storil vse potrebno, da je narodu raztolmačil pomen meščanske šole. Z izvenšolskimi prireditvami je pridobil šoli ugled in naklonjenost.

Naslednja leta sta se vedno otvorila po dva nova razreda, tako da je postalo poslopje že 1922. premajhno in da višji šolski svet ni dovolil otvoritve IV. ali nastavnega razreda, kakor se je tedaj še imenoval, drugače, kakor da se je občina pravno veljavno obvezala,

† Ferdinand Kalinger,
šolski ravnatelj.

† Ahačič Franc,
prvi slovenski župan v Trzinu.

da sezida v letu 1923. še II. nadstropje, kjer bo imela šola zadosti prostora. Šele po tej obvezi se je smelo pričeti s poukom v četrtem razredu. V šol. letu 1922./23. je imela šola sedem razredov, na razpolago pa je bilo le pet učnih sob. Potrebna sta bila torej dva zasilna prostora, ki sta se dobila na ta način, da se je iz kleti napravila ena učna soba, druga se je pa najela v poleg šole stoječem gasilskem

domu, ki je tudi last mestne občine tržiške. V začetku tega šolskega leta je ležala na občinskem odboru velika skrb, kako dobiti za nadzidavo šolskega poslopja potrebna sredstva. Vendar se je že meseca oktobra 1922. dosegel med bombaževo predilnico in tkalnico Glanzmann & Gassner v Tržiču sporazum, ki je določal, da ima predilnica pravico do vodnih sil na Mošeniku potem, ko je mestna občina od njih odstopila, zato pa nadzida predilnica in tkalnica poslopje meščanske šole po načrtih, ki jih je občina predložila in sresko poglavarstvo v Kranju potrdilo, poleg še drugih dogovorov, tako glede poprave vodovoda, katere stroške nosi tudi predilnica in ki prav tako zamenja za osnovno šolo kupljeni svet na vrtu poleg stare dekliške šole za onega na Fabriki pod hišo posestnika Zupana.

Po doseženem sporazumu je bil 21. aprila 1923. prvi komisijski ogled pod vodstvom sreskega poglavarja Franca Žnidarčiča iz Kranja in stavbnega svetnika ing. Emmerja B. Priprave za zidanje so se pričele pa že 14 dni prej. Stavbno vodstvo je bilo v rokah arhitekta Ernesta Brühla, zidarska dela je prevzel stavbenik Treo Viljem iz Ljubljane, mizarska dela tvrdka Slograd iz Ljubljane, pečarska Kovačič Franc iz Ljubljane in kleparska tvrdka Bocak Karol iz Tržiča. Dviganje poslopja se je vršilo popolnoma po ameriskem načinu. Zidarji so si napravili pri najvišjem oknu stopnišča vhod v podstrešje, zaprli stopnišče in opravljali vsa zidarska dela od zunaj. V prvem nadstropju in v pritličju se je vršil pouk popolnoma nemočno. Streho so sproti privzdigovali z močnimi primoži in sproti podzidavali. Glavni trakt se je dvignil za eno nadstropje, trakt nad sluginim stanovanju za eno nadstropje, oni nad ravnateljstvom stanovanjem pa za dve. Tako je bil sklenjen dogovor s predilnico. Pokazala se je pa potreba, da se tudi trakt nad stanovanjem sluge dvigne za dve nadstropji in da se izrabi vmesni prostor med stranskima traktooma in stopniščem, odnosno straniščem, kjer bi se dalo napraviti z malimi stroški dva precej velika kabineta in eno učiteljsko stanovanje. Vsa stavbna dela je nadziral šolski odbor za meščansko šolo, ki so ga tvorili gg. Jerman Franc, Stegnar Rok, Klofutar Joško in ravnatelj šole, vsi občinski odborniki. Svoj sklep je prednesel šolski odbor

občinskemu odboru, ki ga je odobril in dovolil za kritje stroškov ves potreben stavbni les in 15.000 Din. Toda pokazale so se še druge ugodne prilike, katerih se nikakor ni smelo zamuditi, ker bi sicer ostale sploh zamujene. Šolski odbor je delal skoro brez prestanka in izprevidel, kako velika dobrota bi bila za šolo šolarska kuhinja, ki bi se lahko nastanila v suterenski sobi, kjer je bil za tekoče šolsko leto

Foto Jug, Tržič.

Lajovic Albin, ravnatelj.

Leopold Kernc, strokovni učitelj.

nastanjen en razred. Poleg kuhinje bi se mogla napraviti jedilna shramba na ta način, da se v drugo poleg ležečo klet prebijejo vrata, klet pregradi tako, da ostane ena polovica kleti za ravnatelja, druga pa za jedilno shrambo. Dalje je mogoče zazidati zadnji del suterenskega hodnika od kuhinje dalje tako, da se tam napravi šolska pralnica, ki je istotako neobhodno potrebna. Za ureditev šolarske kuhinje

je sklenil odbor dobiti sredstva na lastno pest s pobiranjem prispevkov od hiše do hiše po vsem sodnem okraju. V glavnem sta nabirala predsednik šolskega odbora Jerman Franc in ravnatelj. Nabrala sta lepo vsoto 36.000 Din, vendar premalo za vse izdatke mimo sporazuma s predilnico, ki so znašali po obračunu okoli 120.000 Din. Primanjkljaj se je kril s prostovoljnim prispevkom bombaževe predilnice in tkalnice v znesku 50.000 Din, ostanek pa je pokrila mestna občina Tržič.

Delo nadzidave je prav pridno napredovalo, vendar ni bilo gotovo do ustanovljenega roka 1. septembra 1923., temveč se je radi slabega vremena zavleklo do 15. septembra 1923. Kolavdacija dozidanega poslopja se je izvršila 14. septembra 1923. pod istim vodstvom kot prvič. Kolavdirale so se vse učne sobe, učiteljevo stanovanje, 2 kabineta, ravnateljevo stanovanje, pisarna, kuhinja in pralnica.

Med počitnicami so bile učenke pod vodstvom učiteljice Lizike Sokličeve napravile novo šolsko zastavo, za katero sta naslikala učenca Šter Blaž in Kostanjevec Vladimir sliki sv. Alojzija in pogled na hrib s cerkvico sv. Jožefa. Dalje je šolski odbor združil tržiške diletante, ki so za slovesno blagoslovitev poslopja naštudirali Jurčič-Govekarjevega »Desetega brata«, ki se je vprizoril 15. septembra v telovadnici Sokolskega doma in s tem je bil storjen uvod v veliko blagoslovitveno slavnost, ki se je vršila 16. septembra 1923. Odbor tržiških gospa je pripravil vse potrebno za veliko narodno veselico pred in okoli poslopja meščanske šole. Rano ob 10. uri je bila slovesna služba božja, ki jo je služil tržiški župnik Škerbec Matija in pri kateri je blagoslovil novo šolarsko zastavo. Kumovala je gospa Ivanka Lončarjeva, soproga tržiškega župana Ivana Lončarja. Po maši se je razvil veličasten sprevod pred poslopje meščanske šole, ki ga je blagoslovil mestni župnik Matija Škerbec z asistenco vseh tržiških duhovnikov. V imenu šolske oblasti je pozdravil otvoritev novega poslopja predsednik višjega šolskega sveta dr. Stanko Bevk, dalje so govorili višji šolski nadzornik dr. Leopold Poljanec, sreski poglavar Fr. Žnidarčič, tržiški podžupan Hinko Snoj, občinski odborniki gg. Klofutar Joško, Vehovec Jakob in ravnatelj Lajovic. Otvoritvene slovesnosti se je udeležil občinski odbor polnoštevilno in mnogo drugega občinstva.

Popoldne pa se je vršila, kakor že omenjeno, na prostoru pred šolo velika narodna veselica, pri kateri je deloval šolski orkester in kjer so otroci zaigrali Milčinskega igro »Kjer ljubezen, tam Bog«. Drugi dan po otvoritvi, to je 17. septembra 1923. se je začel reden šolski pouk v novih prostorih.

Stancar Antonija.

Foto Jug, Tržič.

Družinica Pečjak kot „Slepi guslar“.

Z dozidavo drugega nadstropja je bila deška in dekliška meščanska šola v Tržiču končnoveljavno preskrbljena z dobrimi šolskimi prostori. Dobila je lepo risalnico in fizikalno sobo s potrebnimi stranskimi kabineti, dosegla je šolarsko kuhinjo, kjer dobivajo oddaljeni in revni dijaki potrebno hrano za mal denar ali celo brezplačno, in napravila se je iz pritličnega stranišča celo kopalnica s kadjo in s prho, kjer se vsak dijak vsak mesec okoplje. Že eno leto prej pa je

učiteljski zbor na svoj riziko napravil v telovadnici zložljiv šolski oder s tremi izpremembami, kjer se lahko vprizore tudi težje igre. Tako je dosegla šola svojo popolno opremo moderne šole in bila tega leta takorekoč nanovo ustanovljena. Da se tudi šolarske delavnice za deška ročna dela ni pozabilo, skoro ni treba posebej omenjati. Tako je bila torej šola tudi na zunaj dograjena.

Sedaj je čas, da izpregovorimo nekoliko besed o možeh, ki so si stekli za ustanovitev slovenske meščanske šole sploh in ustanovitev meščanske šole v Trziču še posebne zasluge. Srečna roka je imenovala za gospodarsko-upravnega referenta pri višjem šolskem svetu vladnega svetnika dr. Franca Škaberneta, ki je dotedaj služboval v naučnem ministrstvu v isti stroki. Mož širokega obzorja je natančno poznal ustroj vsega šolstva in še posebej meščanske šole, ki je bila v nemških deželah Avstrije in po Češkem najbolj razširjena in najbolj priljubljena pri vseh, ki so hoteli svojo deco praktično izšolati. Nič manj srečna ni bila roka, ki je imenovala za višjega šolskega nadzornika za srednje in meščanske šole profesorja dr. Leopolda Poljanca, ki ga lahko in po vsej pravici imenujemo očeta slovenske meščanske šole. Takoj po prevratu smo hoteli Slovenci v enem letu dohiteti to, kar smo prej zamudili v dolgih desetletjih. Skoro ni minil dan, da se ne bi pri višjem šolskem svetu oglasila deputacija iz najrazličnejših krajev naše ožje domovine in zahtevala razširjenje svojih šol. Pri vseh takih prilikah sta oba zgoraj imenovana gospoda z živo besedo, podprto z nepobitnimi dokazi, propagirala ustanovitev meščanskih šol, ki naj vzgoje slovenski srednji stan, ki ga najbolj pogrešamo. Tudi pri ustanovitvi meščanske šole imata imenovana gospoda odlične zasluge.

Za Trzič je pa vendar značilno dejstvo, da je izšla pobuda za ustanovitev meščanske šole iz Trziča samega. Tu moramo omeniti predvsem duh. svetnika Potokarja Josipa, šolskega ravnatelja Kalingerja Ferdinanda in takratnega župana Ahačiča Franca. Ti trije možje so tvorili ožji krog, ki je rešetal vprašanja razširjenja tržiškega šolstva. In ko je stopilo v ospredje vprašanje, ali naj se osnovna šola razširi v osemrazrednico, tedaj je blagopokojni šolski ravnatelj Ferdinand

Kalinger zastavil svojo besedo in odločno poudaril, da ima za Tržič le meščanska šola svoj pomen, osnovna pa naj se razširi v petrazredno deško in dekliško. Za idejo sta se z nič manjšo vnemo zavzela duh. svetnik Potokar kot predsednik krajnega šolskega sveta in tržiški župan Ahačič Franc. Sestavila se je deputacija, ki je odšla v Ljubljano in tam prosila za ustanovitev meščanske šole v Tržiču. Tako je bila ideja sprožena in je rodila s pomočjo meščanskim šolam naklonjenih

Lončar Ivan, mestni župan.

Hinko Snoj, podžupan v Tržiču.

mož svoj sad. Omeniti moramo še zasluge takratnega sreskega poglavarja vladnega svetnika Fr. Žitnika, ki je znal za idejo meščanske šole pridobiti tudi okoliške občine, da so se izrekle pripravljene prispevati k stvarnim šolskim potrebščinam ustanavljajoče se šole, ki pa naj svoj program prilagodi potrebam tržiškega sodnega okraja.

Komaj deset let je minulo od onih vsakega navdušenja polnih dni, ko si je Tržič ustanavljal svojo meščansko šolo. Kolo časa se je pa

med tem zasukalo tako nesrečno, da je potegnilo za seboj že skoro vse, ki so kumovali ustanovitvi tržiške šole. Komaj leto po ustanovitvi se je za vedno poslovil dr. Žitnik Franc, vladni svetnik in sreski poglavar v Kranju, za njim je odšel l. 1922. duhovni svetnik Potokar Josip, tržiški župnik, po petih letih mu je sledil prvi slovenski župan v Tržiču Ahačič Franc, posestnik in fužinar, pomlad leta 1929. pa je vzela s seboj idejnega ustanovitelja meščanske šole šolskega ravnatelja Kalingerja Ferdinanda. Vsem ohrani meščanska šola časten spomin!

* * *

Pri nadzidavi poslopja meščanske šole, ki jo smemo imenovati drugo ustanovitev šole, so si stekli posebnih zaslug sedanji mestni župan Ivan Lončar, hotelir in posestnik v Tržiču, podžupan Hinko Snoj, delovodja v predilnici in posestnik v Tržiču, Jerman Franc, predilniški mojster in seveda vsi predstavniki šolskih oblasti, ki niso dovolili razširjenja šole prej, dokler niso dobili pravne obveze, da se bo poslopje do tega in tega dne dvignilo in dalo šoli zadostnih prostorov. Omeniti moramo tu gospode dr. Stanka Bevka, predsednika višjega šol. sveta dr. Leopolda Poljanca, višjega šolskega nadzornika in sreskega poglavarja vladnega svetnika Žnidarčiča Franca iz Kranja. Zasluge pravkar navedenih gospodov so za razvoj tržiške meščanske šole izredno velike in jih bomo znali oceniti prav šele čez par let, ko bo prinesla šola tiste sadove, ki jih narod od nje z vso gotovostjo pričakuje in ki ne bodo izostali.

Vsakoletne izdatke za stvarne šolske potrebščine deške in dekliške meščanske šole v Tržiču krije okrajna blagajna sodnega okraja tržiškega. Ravnateljstvo sestavi meseca oktobra vsakega leta v sporazumu z učiteljskim zborom proračun, ki ga plenum okrajne blagajne potrdi, nakar postane likviden. V veliko čast okrajne blagajne je treba priznati, da ni nikoli štedila, kadar je uvidela potrebo različnih dajatev za meščansko šolo. Njena prav posebna zasluga je vzdrževanje šolarske kuhinje, kjer dobiva hrano dnevno okoli 40 dijakov deloma proti malenkostnemu plačilu, deloma po znižani ceni in deloma

zastonj. Za kritje teh izdatkov je okrajna blagajna od ustanovitve šolarske kuhinje dalje, to je od l. 1923. votirala vsako leto vsega spoštovanja vredno vsoto letnih 10.000 dinarjev. S svojo velikodušnostjo je storila nešteto dobrot in si pridobila hvaležnost vseh dijakov. Kakor proračun tako napravlja ravnateljstvo vsako leto tudi obračun, ki ga potrjuje okrajna blagajna, odnosno v zadnjem času oblastni šolski svet v Ljubljani. Pri gospodarstvu je treba omeniti še posebno podporo mestne občine šolski kuhinji, ki znaša letno 3000 Din in ki jih brez ugovora dovoljuje vsakoletna proračunska seja mestnega odbora.

Za meščansko šolo ni ustanovljen poseben krajevni šolski odbor, ki bi skrbel za njena gospodarsko-upravna vprašanja, dasiravno ga je ravnateljstvo že ponovno zahtevalo. Pač pa je v funkciji že od vsega začetka tročlanski šolski odsek mestne občine trziške, ki se izvoli za dobo treh let. Ker nima pravne podlage, tudi ne more in ne sme delovati tako kakor bi želel sam.

Šola se je v desetih letih opremila z vsemi potrebnimi učnimi pripomočki, ki se še od leta do leta izpopolnjujejo. Opremo učnih sob je napravila tvrdka Avgušтина Primožiča. V zadnjem času si je šola nabavila lasten kinoaparāt in skioptikon ter prireja skoro redna javna

Klemenčič Vinko, kovorski župan.*

* Urednik iskreno obžaluje, da ni pravočasno prejel slik sedanjega sreskega poglavarja g. vlad. sv. Fr. Žnidaršiča in vseh gg. županov sod. okr. Trzič, ki so šoli skrajno naklonjeni.

predavanja s spremljevanjem skioptičnih slik. Ker nima nihče izmed članov učiteljskega zbora trenutno izpita za kinooperatorja, se redne kino-predstave po odredbi političnih oblasti ne smejo vršiti. Posebno skrb je posvečalo ravnateljstvo nabavi učnih knjig za revne učence. V ta namen je od prvega leta uvedlo proslavo 29. oktobra vsakega leta kot obletnico politične osvoboditve. Ta proslava se izvrši s pobiranjem prostovoljnih prispevkov po vseh krajih, odkoder so dijaki. V desetih letih je kupila šola iz teh proslav več kot 1400 učnih knjig v vrednosti nad 55.000 Din, ki jih posojuje dijakom tako, da dobe skoro vsi vse knjige v šoli. Poleg knjig prejema veliko učencev tudi druge šolske potrebščine, predvsem risarske liste. Ta izredna pomoč je namenjena najsiromašnejšim učencem, ki ne zmorejo stroškov šolanja. Le žal, da ravno ti nikoli ali le jako redko dovrše vse štiri razrede meščanske šole, ker njih starši komaj čakajo, da jih pošljejo v tovarno ali za drugim zaslužkom, mesto da bi še nekaj časa potrpe in dosegli, da pride njihov sin ali hči do boljšega zaslužka.

Posle šolskega sluge je opravljala prvih sedem let Katarina Šarabon, za njo pa Jakob Mežek. Kot kuharica v šolarski kuhinji je bila nastavljena dve leti Josipina Rogelj, potem pa Marija Kisovec.

Nadzorstvo nad poukom so vršili v prvem deceniju vsakokratni nadzorniki za meščanske šole in pa višji nadzorniki, odnosno prosvetni šefi ljubljanske oblasti. 9. IV. 1920. je izvršil nadzorstvo dr. Leopold Poljanec, 1. VII. 1921. okrajni šolski nadzornik za meščanske šole Maks Hočevar, 14. VI. 1922. okrajni zdravnik dr. Edvard Šavnik iz Kranja, 19. V. 1922. okrajni šol. nadzornik Maks Hočevar, 21. IV. 1923. zopet isti, 22. maja 1924. prav tako. V šolskem letu 1924./25. šola ni bila nadzorovana. 19. maja 1926. je nadziral šolo oblastni inspektor Josip Wester, 15. maja 1927. prosvetni šef dr. Dragotin Lončar, 25. in 26. marca 1928. si je šolo ogledal vršilec dolžnosti prosvetnega inspektorja dr. Karel Capuder. Vsi nadzorujoči so se o doseženih učnih in vzgojnih uspehih izrazili kar najugodneje in ugotovili, da je šola ena med prvimi, gotovo pa prva, kar se tiče uspehov pri izvenšolskih prireditvah, ki so največjega vzgojnega pomena.

LAJOVIC ALBIN:

Prosvetno delo učiteljskega zbora 1919.—1929.

Strokovni učitelji tržiške meščanske šole so se več ali manj vsi uveljavljali tudi kot izvenšolski prosvetni delavci. Tu je treba v prvi vrsti omeniti one, ki so po več let opravljali svojo službo v Tržiču, ki so se v njegove razmere vživeli in jih vzljubili. Prav posebne zasluge pa so si pridobili na polju izvenšolskega dela sledeči učitelji, ki jih naštejemo po vrsti njihovega prihoda v Tržič.

Slavko Škorpik, mlad, idealen učitelj, dober predavatelj, izvrsten goslač, se je posvetil z vso vnemo tudi izvenšolskemu delu. Kot goslač solist je nastopal ob vsaki priliki, ki se mu je ponudila, bodisi pri šolarski akademiji, ali v Delavskem domu, ali v Sokolnici, ali pa pri slavnostnih službah božjih v cerkvi. Kjerkoli je videl potrebo, je rad in z vso vnemo pomagal. Ko je odhajal iz Tržiča, so mu njegovi številni prijatelji priredili lepo odhodnico in obžalovali njegov odhod. Iz Tržiča je odšel v Berlin, kjer se je posvetil nadaljnji izobrazbi za vijolinskega mojstra in kjer se nahaja še danes.

Kernc Leopold deluje v Tržiču z nezmanjšano vnemo že polnih deset let. Izvrsten goslač in risar ne zamudi prav tako nobene prilike in poprime za vsako prosvetno delo, ki se mu ponudi. V svojem elementu je, če more vežbati orkester, ki nosi po njem svoje ime. Nastopa prav tako kot Slavko Škorpik ob vsaki priliki brez ozira na levo in desno. Udejstvuje se kot priljubljen predavatelj in spreten slikar in risar. Šolski oder so izvršili njegovi učenci pod njegovim idejnim vodstvom. V teku svojega službovanja je imel enoletni študijski dopust, da se je v glasbi še bolj izpopolnil in napravil izpit za učitelja glasbe za srednje in njim sorodne šole.

Fajdiga Palmira je bila članica pevskega zbora Slov. Bralnega društva in poverjenica Kola jugoslovanskih sester iz Kranja ter spretna pomagalka pri vseh šolskih prireditvah.

Gorišek Josip je bil v Tržiču samo eno leto, pa je zapustil najlepše spomine na svoje plodono delo, ki ga je vršil kot slikar

gledaliških odrov. V prostem času je preslikal sokolski oder. Iz Tržiča je odšel kot ravnatelj meščanske šole v Dolenjo Lendavo.

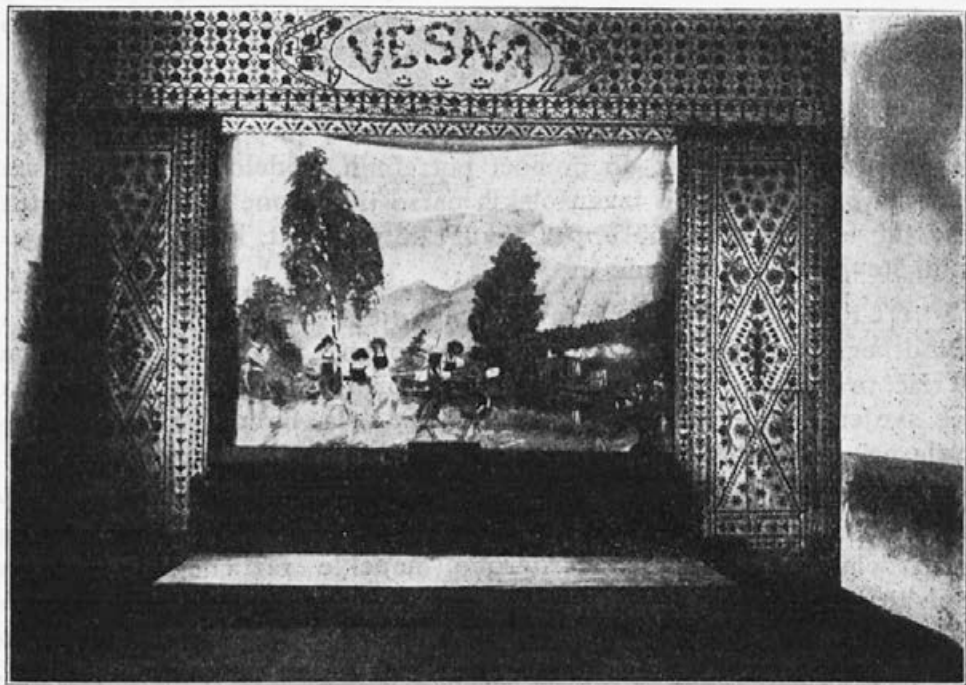
Štá m e a r A n t o n i j a deluje v Tržiču od leta 1921. dalje. Udejstvovala se je kot izvrstna pevka pri pevskem zboru Slov. Bral. društva, ker pa je obolela, je morala petje pustiti. Kot jako spretna risarica je naslikala s svojimi učenkami pročelno vrhno stran šolskega odra »Vesna«. Dalje je poslikala vso mašno opremo in sliko Janeza Krstnika za lično kapelico na Kofcah in si s tem postavila trajen spomenik. Pri vseh šolskih prireditvah z vso vnemo vrši najrazličnejše posle.

H r ž i č M a r i j a se je udejstvovala kot članica Sokola in vnetá sotrudnica šolskih prireditev.

P e č j a k R u d o l f je služil v Tržiču ravno sedem let. Njegovo izvenšolsko prosvetno delo je obrodilo vedno najlepše sadove. Kot spreten gledališki igravec in izboren režiser je zrežiral na odru prosvetnega društva sv. Jožefa igre, s katerih uprizoritvijo bi se lahko ponašalo vsako mesto. Omenjam Shakespeare-Zupančičevo »Sen kresne noči«. Pa ne samo kot režiser je pustil za seboj krepke sledove, poizkusil se je tudi kot pisatelj mladinskih iger in napisal pravljíčno komedijo »Kraljična z mrtvim srcem«, ki jo je igrala mladina meščanske šole kar sedemkrat zaporedoma in dosegla velike uspehe. Rudolf Pečjak je skoro za vsako šolsko proslavo različnih narodnih praznikov in slovesnosti napravil svojebitne mladinske nastope in vedno zanje žel uspehe in pohvale. Njegova iznajdljivost vprizarjanja različnih prizorov je neizčrpna. Mladina meščanske šole mu je priredila lepo odhodnico, vse krajevne korporacije pa so mu izrekle zahvalo za njegovo uspešno prosvetno delo.

Prav tako živahno se je udejstvovala tudi njegova soproga A n a P e č j a k o v a, ki pa se je vendarle bolj vrgla na izvenšolsko delo z mladino meščanske šole. Prva njena skrb pa je seveda bila številna družinica, kateri je vzorna mati in je s svojim svetlim vzgledom vzgajala svojo okolico. Na idealen zakonski učiteljski par se bo Tržič vedno z vso hvaležnostjo spominjal.

Soklič Lizika je delovala na šoli tri leta in pol. Udeleževala se je kot članica Sokola in odlična pevka pevskega zbora Slov. bral. društva. Ob redukciji, ki jo je zadela v l. 1924., je bilo vsem žal za prijetno in veselo prosvetno delavko. Pod njenim vodstvom so izvršile učenke meščanske šole svojevrstno šolsko zastavo.

Šolski oder „Vesna“.

Foto Jug, Tržič.

Chvatal Frida je poučevala na meščanski šoli dve leti dekliško telovadbo, sicer je bila nastavljena na osnovni šoli. Njeno udeleževanje je bilo prav vsestransko. Nastopala je kot izvrstna gledališka igralka, odlična telovadka sokolskega društva, izvrstna pevka zbora Slov. bral. društva in bila povsodi, kjer so potrebovali njene

pomoči. Posebno srečno roko je imela pri mladinskih rajalnih vajah, ki so ob priliki šolarskih akademij žele vedno burno pohvalo. Iz Tržiča je odšla kot profesorica telovadbe na žensko učiteljsišče v Sarajevo.

Vončina Edgar je bil na šoli štiri leta. Svoje delovanje je omejil na izvenšolske prireditve mladine meščanske šole in zrežiral par iger in naučil več telovadnih nastopov. Pomagal je povsodi z velikim uspehom, dokler ni 1926. leta odšel na višjo pedagoško šolo v Zagreb.

Lindtner Alfonza je bila v Tržiču tri leta in se je predvsem udeleževala na karitativnem polju, kjer je pokazala naravnost vzorno požrtvovalnost do pomoči potrebnih. Sodelovala je pri vseh šolskih prireditvah, pri izvenšolskih pa so ji bile one Marijinega vrtca najljubše. Kadarkoli more, pride v Tržič pogledat, kako se godi njenim številnim prijateljem.

Černivec Katarina je po svojem udeleževanju podobna Lindtnerjevi. Polje karitativnega udeleževanja je v kraju, kakršen je Tržič, prav veliko in Černivčeva je našla prilike dovolj, da je zapustila ob svojem odhodu lepe spomine svojega dela. Izredno rada je delovala pri vseh šolskih prireditvah kot pomagalka in svetovalka.

Vončina Pavla učiteljica ženskih ročnih del in gospodinjstva se silno uspešno udeležuje na teh dveh področjih. Njene učenke so izdelale najrazličnejšo garderobo, napekle različnega peciva za šolske prireditve na koše. Posebno požrtvovalen je njen pouk gospodinjstva, kateremu je odmerjena pičla ura na teden, Vončinova pa jo skoro redno raztegne na dve, čeprav ve, da se ne more nagraditi. Dokler ni obolela, je sodelovala tudi pri pevskem zboru Slov. Bral. društva v Tržiču.

Šter Jože je posvečal svoje moči propagandi zadružne ideje, vodil je šolarsko hranilnico in se vneto udeleževal kot organizator Podmladka Rdečega križa.

Klinar Terezija je povsodi prav rada pomagala. Udeleževala se je kot agilna članica Sokola in pevskega zbora Slov. bralnega društva, režirala šolske igre in gojila razne športe.

Žargaj Tomo deluje na šoli tretje leto in se udejstvuje kot organizator Podmladka Rdečega križa. Po Šteru je prevzel vodstvo šolske hranilnice.

Dokler Terezija je ustanovila pred dvema letoma Francoski krožek, katerega vodi z vso ljubeznijo in potrpežljivostjo.

In če naj povem še besedo o sebi, naj zapišem, da vodim deset let pevski zbor Slov. Bral. društva in pomagam po svojih skromnih močeh, kjer pač reflektirajo na mojo pomoč. Trikrat sem začel s pevskim zborom pri delavskem izobraževalnem društvu »Svoboda« in upam, da mi tretjič uspe postaviti na noge delavski pevski zbor, ki se bo lahko postavil v vrsto drugih zborov. Vsak začetek je težak, začetek pevskega zbora pa dvakrat težak.

Ob prvi desetletnici deške in dekliške meščanske šole v Tržiču je moja najiskrenejša želja, da bi se število med narodom delujočega učiteljstva najmanj podvojilo, da se tako izpolnijo besede njenega soustanovitelja sreskega poglavarja dr. Žitnika, ki jih je ob otvoritvi zapisal v šolsko spominsko knjigo:

»V procvit novega zavoda, ki naj postane duševno središče tržiškega okraja.«

Imenik učencev 1919.—1929.

1. Ahačič Friderik, Tržič.
2. Ahačič Ignacij, Tržič.
3. Ahačič Janez, Sv. Katarina.
4. Ahačič Ivan, Bistrica.
5. Ahačič Jožef, Tržič.
6. Ahačič Radko, Bistrica.
7. Aljančič Ignacij, Kovor.
8. Aljančič Peter, Kovor.
9. Aman Viljem, Tržič.
10. Ankele Rihard, Sv. Ana.
11. Arnež Ivan, Tržič.
12. Avpič Ivan, Bistrica.
13. Ažman Ivan, Kovor.
14. Ažman Stanko, Naklo.
15. Babič Anton, Tržič.
16. Bečan Stanislav, Tržič.
17. Bečan Karel, Tržič.
18. Belihar Karel, Pristava.
19. Benedičič Zdravko, Zelezniki.
20. Benedik Viktor, Kr. Gora.
21. Brtoncelj Ivan, Zaloše.
22. Brtoncelj Viktor, Tržič.
23. Beseljak Ljubo, Ljubljana.
24. Bodljaj Ivan, Žvirče.
25. Bogataj Franjo, Zelezniki.
26. Božiček Edmund, Ziri.
27. Breje Bogomir, Vel. Lašče.
28. Černilec Jožef, Kovor.
29. Češarek Jožef, Trst.
30. Čufar Ciril, Podbrezje.
31. Čufar Mirko, Podbrezje.
32. Dacar Franc, Duplje.
33. Dacar Melhijor, Duplje.
34. Dacar Peter, Duplje.
35. Dacar Rudolf, Duplje.
36. Dacar Viktor, Duplje.
37. Dalla Valle Peter, Lesce.
38. Debeljak Anton, Loški potok.
39. Demšar Bogomir, Tržič.
40. Demšar Štefan, Tržič.
41. Dežman Filip, Bistrica.
42. Dobre Franc, Kovor.
43. Dolenc Peter, Bistrica.
44. Dornig Anton, Tržič.
45. Dovžan Franc, Sv. Ana.
46. Dovžan Ignacij, Tržič.
47. Dovžan Ivan, Tržič.
48. Dovžan Stanislav, Tržič.
49. Drašler Kazimir, Lesce.
50. Engelsberger Stanko, Tržič.
51. Exler Vladimir, Kamnik.
52. Fenc Jožef, Tržič.
53. Fischer Hubert, Radovljica.
54. Gabere Jožef, Sv. Katarina.
55. Gantar Jožef, Ziri.
56. Godnov, Franc, Tržič.
57. Godnov Jožef, Sv. Katarina.
58. Grašič Janez, Duplje.
59. Gregorc Franc, Podbrezje.
60. Gregori Jože, Kranj.
61. Grobovšek Miladin, Duplje.
62. Grohar Franc, Kovor.
63. Gros Jožef, Tržič.
64. Indihar Viktor, Rakovca.
65. Janežič Andrej, Tržič.
66. Janežič Franc, Tržič.
67. Janežič Jožef, Tržič.
68. Janoušek Karel, Pristava.
69. Jazbec Anton, Križe.
70. Jelenc Vladko, Križe.
71. Jeločnik Marijan, Križe.
72. Jerčin Karel, Slap.
73. Josef Rudolf, Tržič.
74. Kalan Anton, Tržič.
75. Kalan Emil, Kranj.
76. Kavar Janez, Tržič.
77. Kavčič Anton, Tržič.
78. Kavčič Ivan, Kranj.
79. Kavčič Mirko, Ziri.
80. Kerštanj Vladimir, Dovje.
81. Klemenc Matevž, Sv. Ana.
82. Klopčič Jožef, Zelezniki.

83. Kmetič Henrik, Pristava.
84. Kogej Ciril, Bistrica.
85. Kogoj Anton, Tržič.
86. Kokalj France, Vadiče.
87. Končina Edmund, Tržič.
88. Koselj Mihael, Zadruga.
89. Kostanjevec Vladimir, Tržič.
90. Košir Anton, Tržič.
91. Košir Anton, Kovor.
92. Košir France, Tržič.
93. Košir Ivan, Križe.
94. Košir Janez, Bistrica.
95. Košir Josip, Kovor.
96. Košir Stanislav, Tržič.
97. Košmrlj Karel, Loški potok.
98. Kovač Stanko, Duplje.
99. Kovačič Ivan, Sodražica.
100. Kralj Blaž, Tržič.
101. Kralj Jožef, Tržič.
102. Kralj Pavel, Tržič.
103. Kramar Janez, Tržič.
104. Kristan Evgen, Tržič.
105. Kristan Kristijan, Žiganja vas.
106. Krivec Janez, Mur. Sobota.
107. Krošelj Radomir, Hinje.
108. Krystufek Ivan, Bistrica.
109. Kržič Ludovik, Nadlesk.
110. Kunstler Maks, Litiya.
111. Kurnik Bruno, Tržič.
112. Kurnik Mihael, Tržič.
113. Lakota Franc, Bled-Rečica.
114. Lampret Ivan, Stražišče.
115. Lang Ivan, Pristava.
116. Langerhole Rado, Planina.
117. Lapajne Julij, Cerklje.
118. Lavrič Jože, Podpreska.
119. Lavš Anton, Tržič.
120. Legat Stanislav, Pristava.
121. Leskovar Friderik, Tržič.
122. Levičnik Zdenko, Kamnik.
123. Lorenčič Konrad, Pristava.
124. Lotrič Jožef, Selce.
125. Lukanc France, Sela-Bled.
126. Majce Karel, Ljubljana.
127. Majnik Rudolf, Trst.
128. Mavrič Feliks, Tržič.
129. Meula Stanislav, Trst.
130. Mežek Franc, Tržič.
131. Mikič Anton, Ljubljana.
132. Mladič Jožef, Tržič.
133. Mlinar Kristijan, Bistrica.
134. Mokorel Jožef, Bistrica.
135. Mršolj Miroslov, Kovor.
136. Munih Franc, Bled.
137. Musger Ervin, Tržič.
138. Mušič Anton, Cerklje.
139. Napret Zvonko, Sv. Ana.
140. Novak Danijel, Križe.
141. Ogris Andrej, Sv. Ana.
142. Olip Franc, Tržič.
143. Oman Franc, Tržič.
144. Oman Janez, Gozd-K. Gora.
145. Oranič Viktor, Križe.
146. Ošabnik Edvard, Kamnik.
147. Ošabnik Maks, Kamnik.
148. Paleček Karel, Gorenja vas.
149. Papler Janez, Bistrica.
150. Papov Jože, Tržič.
151. Perčič Peter, Križe.
152. Perko France, Tržič.
153. Perne Ervin, Tržič.
154. Perne Kristijan, Sebenje.
155. Petelinšek Jožef, Tržič.
156. Peternel Alojzij, Podbrezje.
157. Peternel Viljem, Podbrezje.
158. Plajbes Rudolf, Tržič.
159. Pogačnik Simon, Dobrava-Kropa.
160. Polanšek Maks, Tržič.
161. Poljanec Alojzij, Sebenje.
162. Poljanec Josip, Sebenje.
163. Poljšak Viljem, Trst.
164. Potočnik Jože, Škofja Loka.
165. Potočnik Karel, Podbrezje.
166. Potočnik Viktor, Podbrezje.
167. Poznik Anton, Zagreb.
168. Presterl Mihael, Radovljica.
169. Prešeren Franc, Tržič.
170. Primožič Adolf, Tržič.
171. Primožič Alfred, Pristava.
172. Primožič Anton, Železniki.
173. Primožič Avgust, Tržič.
174. Primožič Danijel, Žiri.
175. Primožič Ivan, Pristava.
176. Primožič Janez, Sv. Katarina.
177. Primožič Janez, Sv. Katarina.
178. Prosen Vladimir, Tržič.

179. Rabič Viktor, Tržič.
 180. Radon Jožef, Tržič.
 181. Ribnikar Maks, Kovor.
 182. Roblek Milan, Bistrica.
 183. Rooss Albert, Tržič.
 184. Rozman Ferdinand, Visočec.
 185. Rozman Janez, Duplje.
 186. Rozman Janez, Kovor.
 187. Rozman Peter, Duplje.
 188. Rožič Ignacij, Hudo.
 189. Rožič Vincenc, Hudo.
 190. Sajovic Anton, Bistrica.
 191. Sajovic Janez, Bistrica.
 192. Sajovic Rudolf, Pristava.
 193. Salberger Nadislav, Tržič.
 194. Schicho David, Bistrica.
 195. Sedaj Anton, Tržič.
 196. Sitar France, Mišače.
 197. Sitar Ivan, Mišače.
 198. Sitar Jožef, Križe.
 199. Slatnar Janez, Tržič.
 200. Smolej Alojzij, Bistrica.
 201. Smolej Dionizij, Bistrica.
 202. Smolej Ferdinand, Bistrica.
 203. Smolej Janez, Tržič.
 204. Smolej Rudolf, Tržič.
 205. Srečnik Albert, Tržič.
 206. Srečnik Viktor, Tržič.
 207. Stacin Ignacij, Tržič.
 208. Stegnar France, Tržič.
 209. Stegnar Rudolf, Podbrezje.
 210. Stenovc France, Tržič.
 211. Stransky Avgust, Tržič.
 212. Stransky Edmund, Tržič.
 213. Stransky Sigfrid, Tržič.
 214. Stransky Zigmund, Tržič.
 215. Stritih Ciril, Bistrica.
 216. Sušnik Franc, Bistrica.
 217. Sušnik Jožef, Bistrica.
 218. Šemrl Franc Jožef, Lesce.
 219. Šlibar Andrej, Brezovo.
 220. Šmid Matevž, Dražgoše.
 221. Šober France, Pristava.
 222. Šober Stanislav, Pristava.
 223. Špendal Ferdinand, Žvirče.
 224. Štefe Anton, Bistrica.
 225. Šter Blaž, Tržič.
 226. Šter Ciril, Tržič.
 227. Štular Ciril, Duplje.
 228. Šušteršič Alojzij, Černilec.
 229. Schweiger Alfonz, Tržič.
 230. Tadel Anton, Tržič.
 231. Tavčar Karel, Tržič.
 232. Teran Ivan, Duplje.
 233. Teyrovsky Franc, Tržič.
 234. Tič Stanislav, Litija.
 235. Tiringer Janez, Slap.
 236. Tomše Jožef, Tržič.
 237. Tomše Zdravko, Bled.
 238. Trojar Feliks, Boh. Bistrica.
 239. Urbanc Štefan, Bistrica.
 240. Ude Vinko, Tržič.
 241. Ušeničnik Jakob, Trebija.
 242. Valjavec Aleksander, Bistrica.
 243. Valjavec Ignacij, Leše.
 244. Valjavec Janez, Tržič.
 245. Valjavec Milan, Bistrica.
 246. Veber Franc, Železniki.
 247. Veber Viktor, Gameljni.
 248. Verdir Jože, Jesenice.
 249. Verdir Peter, Duplje.
 250. Vida Ivan, Bistrica.
 251. Vidmar Franc, Trebija.
 252. Vidmar Vitomir, Tržič.
 253. Vrabič Ladislav, Bistrica.
 254. Vrhunc Ivan, Bled.
 255. Zaplotnik Peter, Gozd.
 256. Zavrl Franc, Bistrica.
 257. Zech Hubert, Tržič.
 258. Ziblar Vladimir, Tržič.
 259. Zupan Jernej, Lom.
 260. Zupan France, Zasip, Bled.
 261. Žužek Boris, Ilir. Bistrica.

Imenik učenk 1919.—1929.

1. Ahačič Antonija, Bistrica.
2. Ahačič Cirila, Tržič.
3. Ahačič Julijana, Tržič.
4. Ahačič Marija, Tržič.
5. Aljančič Marija, Kovor.
6. Anderle Antonija, Tržič.
7. Anderle Terezija, Tržič.
8. Ankele Ivana, Sv. Ana.
9. Ankele Marija, Žiganja vas.
10. Ankele Marta, Sv. Ana.
11. Babič Helena, Tržič.
12. Babič Ivana, Tržič.
13. Balantič Ivana, Retnje.
14. Balantič Leopoldina, Retnje.
15. Barettschneider Marjeta, Pristava.
16. Bečan Alojzija, Sv. Katarina.
17. Bedina Hildegarda, Tržič.
18. Bedina Marija, Tržič.
19. Bedina Valentina, Tržič.
20. Belihar Marjeta, Pristava.
21. Benedik Dora, Sv. Katarina.
22. Benedik Ivana, Sv. Katarina.
23. Bergant Edvarda, Sv. Ana.
24. Berger Engelberta, Tržič.
25. Berger Marija, Tržič.
26. Berlan Marija, Tržič.
27. Boskovič Erna, Bistrica.
28. Boskovič Kunigunda, Bistrica.
29. Bradaška Frančiška, Kranj.
30. Bratina Milena, Kranj.
31. Brejc Franja, Zvirče.
32. Brejla Julijana, Pristava.
33. Brejla Vera, Pristava.
34. Cankar Marija, Trata.
35. Čadež Kristina, Pristava.
36. Čadež Zofija, Tržič.
37. Čufer Ivanka, Podbrezje.
38. Dacar Ivana, Tržič.
39. Debevc Ana, Tržič.
40. Demšar Ljudmila, Tržič.
41. Dežman Marija, Bistrica.
42. Dežman Pavla, Bistrica.
43. Dobrin Ana, Tržič.
44. Dobrin Hildegarda, Tržič.
45. Dobrin Marija, Tržič.
46. Dobrin Marjeta, Tržič.
47. Dobrin Stefanija, Tržič.
48. Dolenc Danica, Bistrica.
49. Dolžan Egidija, Golnik.
50. Dolžan Hedvika, Sv. Ana.
51. Dovžan Marija, Tržič.
52. Drenik Zofka, Mirna.
53. Engelsberger Marta, Tržič.
54. Fister Helena, Podbrezje.
55. Fister Marija, Ovsiše.
56. Fister Pavla, Ovsiše.
57. Fister Sabina, Ovsiše.
58. Frlan Marija, Tržič.
59. Frlan Pavla, Poljane.
60. Globočnik Marija, Tržič.
61. Godnov Angela, Tržič.
62. Godnov Jožefa, Tržič.
63. Gonano Ana, Tržič.
64. Globočnik Marija, Tržič.
65. Grašič Marija, Goriče.
66. Gredl Alojzija, Tržič.
67. Gregorin Ivana, Tržič.
68. Gregorin Marija, Tržič.
69. Grobovšek Berta, Bistrica.
70. Gros Josipa, Kovor.
71. Halužan Marija, Tržič.
72. Hawlina Ana Marija, Tržič.
73. Hawlina Marija, Tržič.
74. Hudovernik Helena, Vel. Lašče.
75. Hutter Ana, Celovec.
76. Ivanec Marija, Vel. Lašče.
77. Jagodiz Erika, Tržič.
78. Javornik Bronislava, Tržič.
79. Jazbec Ludovika, Tržič.
80. Jeglič Emilija, Grosuplje.
81. Jeglič Stefanija, Tržič.
82. Jekovec Mihaela, Žiganja vas.

83. Jelar Helena, Zadruga.
84. Jelenc Olga, Tržič.
85. Jelovčan Ljudmila, Trata.
86. Jenko Olga, Kranj.
87. Jenko Stanislava, Kranj.
88. Jerala Ivana, Sp. Besnica.
89. Jereb Frančiška, Tržič.
90. Jereb Pavla, Tržič.
91. Jerman Marica, Tržič.
92. Ješe Jožefa, Tržič.
93. Ješe Mihaela, Tržič.
94. Jezeršek Vera, Križe.
95. Jež Jožefa, Tržič.
96. Jošt Valentina, Tržič.
97. Kališnik Ana, Tržič.
98. Kastrun Frančiška.
99. Kastrun Frančiška, Tržič.
100. Kastrun Jožefa, Tržič.
101. Kastrun Marija, Tržič.
102. Kavar Frančiška, Tržič.
103. Kavar Marija, Tržič.
104. Kavčič Anica, Tržič.
105. Keršič Frančiška, Tržič.
106. Klobčavar Valentina, Tržič.
107. Klofutar Antonija, Tržič.
108. Klofutar Marija, Tržič.
109. Knific Valentina, Tržič.
110. Kobal Franica, Sv. Ana.
111. Kogej Anica, Bistrica.
112. Kogej Danijela, Bistrica.
113. Kokalj Marjanca, Trebija.
114. Kolman Adolfinca, Radovljica.
115. Koman Lucija, Radovljica.
116. Koman Rajmunda, Radovljica.
117. Koprivnik Ana, Tržič.
118. Koprivnik Berta, Tržič.
119. Koprivnik Marija, Tržič.
120. Koprivnik Valentina, Tržič.
121. Korošic Hildegarda, Bistrica.
122. Korošic Marija, Bistrica.
123. Kos Cita, Gor. Vas.
124. Kosmač Slavka, Tržič.
125. Kostanjevec Ana, Tržič.
126. Košir Ana, Bistrica.
127. Košir Ivana, Tržič.
128. Košir Marija, Kovor.
129. Košutnik Marjeta, Bistrica.
130. Kovač Marija, Bistrica.
131. Kovač Pavla, Tržič.
132. Kralj Emilija, Duplje.
133. Kralj Frančiška, Tržič.
134. Kralj Hedvika, Sv. Ana.
135. Kramar Jožefa, Tržič.
136. Kristan Frančiška, Kovor.
137. Kristan Marija, Tržič.
138. Kristan Valentina, Tržič.
139. Kristanc Antonija, Tržič.
140. Kuhar Marjana, Duplje.
141. Kunstler Emilija, Litija.
142. Kurnik Jožefa, Tržič.
143. Lajovic Silva, Litija.
144. Lavička Vlasta, Tržič.
145. Lavš Ida, Tržič.
146. Legat Marija, Pristava.
147. Legat Veronika, Pristava.
148. Lehrmann Jožica, Ljubljana.
149. Leskovar Frančiška, Tržič.
150. Levec Kristina, Podlož.
151. Lopota Marija, Tržič.
152. Lorenčič Angela, Pristava.
153. Lorenčič Frančiška, Pristava.
154. Lupše Alojzija, Retnje.
155. Lužar Pepca, Zalna.
156. Mally Ana, Tržič.
157. Mally Marija, Tržič.
158. Malovrh Jožica, Kranj.
159. Mandelc Julijana, Križe.
160. Marčun Ana, Križe.
161. Mavc Marija, Podbrezje.
162. Medič Gizela, Litija.
163. Meglič Pavla Ana, Bistrica.
164. Meglič Ivana, Bistrica.
165. Meglič Frančiška, Sebenje.
166. Meglič Marija, Tržič.
167. Metzner Hermina, Tržič.
168. Mežek Ana, Tržič.
169. Mokorel Ana, Tržič.
170. Mokorel Antonija, Tržič.
171. Mokorel Kristina, Tržič.
172. Mrak Marija, Tržič.
173. Mršnik Jožica, Tržič.
174. Mršolj Josipa, Kovor.
175. Musger Marija, Tržič.
176. Muzik Josipa, Kovor.
177. Nadišar Ivana, Žvirče.

178. Nadišar Matilda, Zvirče.
 179. Naglič Ana, Tržič.
 180. Naglič Marija, Radovljica.
 181. Nučič Jadviga, Kranj.
 182. Oblak Ema, Skofja Loka.
 183. Oman Valentina, Tržič.
 184. Omejc Maksimiljana, Tržič.
 185. Osebek Matilda, Tržič.
 186. Osredkar Alojzija, Sestranska vas.
 187. Osterman Sonja, Senčur.
 188. Paleček Ana, Gor. Vas.
 189. Papler Marjeta, Bistrica.
 190. Pavelek Jožefa, Sv. Katarina.
 191. Pavelek Štefanija, Sv. Katarina.
 192. Pavlič Ana, Tržič.
 193. Peharc Ivana, Tržič.
 194. Peharca Marija, Tržič.
 195. Peharca Marjeta, Lom.
 196. Peric Marija, Vižmarje.
 197. Perko Albina, Križe.
 198. Perko Angela, Senično.
 199. Perne Ana, Tržič.
 200. Perne Franciška, Lom.
 201. Perne Marija, Tržič.
 202. Perne Vida, Sv. Lucija.
 203. Petrič Martina, Tržič.
 204. Pibernik Angela, Suhor.
 205. Pirc Antonija, Tržič.
 206. Pirc Eleonora, Bistrica.
 207. Pirc Marija Ana, Bistrica.
 208. Pirc Milena, Kranj.
 209. Pitterle Hildegarda, Tržič.
 210. Podgorelec Danijela, Tržič.
 211. Podrekar Marija, Tržič.
 212. Pogačnik Marija, Kovor.
 213. Polak Daša, Tržič.
 214. Poljanec Franciška, Sebenje.
 215. Poljanec Marija, Sebenje.
 216. Potočnik Marija, Križe.
 217. Praprotnik Angela, Kovor.
 218. Pretnar Franciška, Podbrezje.
 219. Pretnar Marija, Brezje.
 220. Pretnar Marija, Podbrezje.
 221. Pretnar Slava, Podbrezje.
 222. Prevc Draga, Kranj.
 223. Primožič Anica, Zelezniki.
 224. Primožič Herta, Pristava.
 225. Primožič Jožefa, Bistrica.
 226. Primožič Lidija, Ziri.
 227. Primožič Marija, Pristava.
 228. Primožič Marija, Tržič.
 229. Primožič Marija, Slap.
 230. Prosen Marija, Tržič.
 231. Rabič Florjana, Tržič.
 232. Radon Ana, Tržič.
 233. Rebernik Jožefa, Bistrica.
 234. Rekar Anka, Tržič.
 235. Resman Franciška, Begunje.
 236. Resman Ivana, Naklo.
 237. Režek Hedvika, Tržič.
 238. Roblek Angela, Bistrica.
 239. Roblek Estera, Bistrica.
 240. Romšak Ana, Kranj.
 241. Rooss Bogomila, Tržič.
 242. Rotar Marija, Tržič.
 243. Rozman Alojzija, Zvirče.
 244. Rozman Ivana, Zvirče.
 245. Rozman Marija, Križe.
 246. Rožič Ana, Tržič.
 247. Rožič Pavla, Tržič.
 248. Rutter Marica, Dovže.
 249. Sajovic Anica, Bistrica.
 250. Salberger Marija, Tržič.
 251. Salberger Slavka, Tržič.
 252. Simčič Marija, Tržič.
 253. Simčič Zora, Tržič.
 254. Sitar Ivana, Križe.
 255. Sitar Katarina, Križe.
 256. Sitar Ljudmila, Jesenice.
 257. Sitar Nežika, Križe.
 258. Sitar Vera, Križe.
 259. Slabe Elizabeta, Tržič.
 260. Slapar Terezija, Tržič.
 261. Smolej Leopoldina, Tržič.
 262. Smolej Marjeta, Tržič.
 263. Snoj Ljudmila, Tržič.
 264. Sova Franciška, Tržič.
 265. Srečnik Marija, Tržič.
 266. Srečnik Viljemina, Tržič.
 267. Stegnar Marija, Tržič.
 268. Stegnar Marija, Tržič.
 269. Stegnar Marija, Podbrezje.
 270. Stenovec Marica, Tržič.
 271. Štirn Marija, Tržič.
 272. Stransky Elfrida, Tržič.
 273. Stritih Angela, Bistrica.

274. Stritih Frančiška, Bistrica.
 275. Sušnik Marija, Bistrica.
 276. Svetina Mimica, Žalna.
 277. Schallgruber Elen, Slap.
 278. Šarabon Kristina, Tržič.
 279. Šebat Frančiška, Bistrica.
 280. Semrl Darinka, Lesce.
 281. Semrl Franja, Planina.
 282. Šlibar Marija, Brezje.
 283. Smid Draga, Zelezniki.
 284. Španjol Milena, Tržič.
 285. Špendal Ida, Zvirče.
 286. Štefe Bernarda, Slap.
 287. Šter Miroslava, Tržič.
 288. Štrumbl Silva, Bistrica.
 289. Štrumbl Zofija, Bistrica.
 290. Štular Ivanka, Ljubno.
 291. Šuštar Angela, Zelezniki.
 292. Švab Antonija, Pristava.
 293. Šveglj Angela, Brezje.
 294. Teran Marija, Križe.
 295. Tešar Ljudmila, Logatec.
 296. Tič Helena, Litija.
 297. Tiringler Leopoldina, Slap.
 298. Tišler Jožefa, Sv. Ana.
 299. Tomše Pavla, Polšica.
 300. Tomše Justina, Tržič.
 301. Toporiš Doroteja, Tržič.
 302. Toporiš Melita, Tržič.
 303. Toporiš Mirka, Tržič.
 304. Ude Ivana, Tržič.
 305. Velikanje Ljudmila, Juršice J. B.
 306. Verdir Mihaela, Duplje.
 307. Veternik Marija, Tržič.
 308. Vidmar Vladovita, Tržič.
 309. Vodnik Jožefa, Sv. Katarina.
 310. Vončina Justina, Sv. Lucija.
 311. Vrabič Ana, Bistrica.
 312. Vrabič Ljudmila, Bistrica.
 313. Vrabič Marija, Bistrica.
 314. Vrabič Olga, Bistrica.
 315. Zaletel Doroteja, Tržič.
 316. Zalokar Alojzija, Tržič.
 317. Zavelcina Marija, Tržič.
 318. Zavrl Terezija, Bistrica.
 319. Ziblar Jožica, Tržič.
 320. Ziblar Marica, Tržič.
 321. Zirkelbach Mira, Trebija.
 322. Zupan Ivana, Tržič.
 323. Zupan Ivana, Podbrezje.
 324. Zupan Josipina, Hudo.
 325. Zupan Ljudmila, Kovor.
 326. Zupan Marija, Sebenje.
 327. Žnidarčič Selma, Kranj.
 328. Volarič Marija, Staro Selo, Jul. Bene-
 čija.

LAJOVIC ALBIN:

Učenci in gospodarstvo.

Pregled učencev po kraju bivališča:

Zap. št.	Bivališče šolo obiskujočih učencev	v šol. l. 1919./20. do 1928./29.				Skupaj		Povprečen obisk enega učenca šol. let	% vseh učencev
		dečkov	šol. let	deklc	šol. let	učencev	šol. let		
1.	Mesto Trzič	89	238	147	369	236	607	2 57	40
2.	Sv. Ana — občina .	5	9	7	13	12	22	1 83	2
3.	Sv. Katarina — občina	8	17	12	26	20	43	2 15	3
4.	Kovor — občina . .	42	93	52	147	94	240	2 55	16
5.	Križe — občina . .	37	98	41	88	78	186	2 38	13 3
6.	Sodna okraja : Kranj — Škofja Loka	30	66	35	66	65	132	2 03	11
7.	Radovljica — okraj .	24	31	15	29	39	60	1 54	6 63
8.	Litija — okraj . . .	2	3	5	11	7	14	2 00	1 1
9.	Ljubljana m. in ok .	4	4	3	4	7	8	1 14	1 1
10.	Kamnik — okraj . .	4	8	—	—	4	8	2 00	0 9
11.	Logatec — okraj . .	2	4	3	6	5	10	2 00	1
12.	Kočevje — okraj . . .	5	12	2	2	7	14	2 00	1 1
13.	Ostala Slovenija . .	2	2	2	3	4	5	1 25	0 9
14.	Nem. Avstrija	—	—	1	2	1	2	2 00	0 2
15.	Jul. Benečija	5	9	1	2	6	11	1 83	1 83
	Skupaj	261	596	327	770	588	1366	2 32	

Gospodarski pregled od l. 1919. do 1929.

Leta	Proračunani				Dejanski			
	dohodki		izdatki		dohodki		izdatki	
	Din	p	Din	p	Din	p	Din	p
1920.	13160	—	13160	—	3239	08	3270	98 ¹
1921.	12460	—	12460	—	14456	—	14418	46
1922.	35722	—	35722	—	58810	21	60104	51
1923.	24100	—	24100	—	27703	50	28078	93 ²
1924.	28100	—	28100	—	55323	30	56821	36
1925.	48300	—	48300	—	79928	36	79475	56
1926.	43370	—	43370	—	89484	55	90243	66
1927.	52300	—	52300	—	80903	50	81311	39
1928.	64770	—	64770	—	123125	12	123249	45
1929.	51970	—	51970	—	—	—	—	—
Skupaj	374252	—	374252	—	532973	62	536974	30

¹ Ob ustanovitvi je krila prve tri mesece vse izdatke mestna občina in jih beležila v svojih knjigah.

² Ustanovljena šolarska kuhinja z neproračunljivimi dohodki in izdatki, zato so dejanski dohodki in izdatki toliko večji od proračunanih.

Pod naslovom »Učenci in gospodarstvo« priobčujem dve preglednici, ki nimata na videz nobene skupnosti. V teku izvajanj pa hočem dokazati, posebno ozko zvezo baš med učenci in gospodarstvom.

Prva preglednica nazorno pokazuje, odkod so prihajali v prvem desetletju učenci v tržiško meščansko šolo. 75% ali $\frac{3}{4}$ vseh učencev je bilo iz občin sodnega okraja tržiškega, 11% iz ostalega kranjskega okraja, 6,63% iz radovljiškega, ostalih 7% pa iz drugih krajev Slovenije, malenkost tudi iz Italije in Nem. Avstrije. Ravno 40% vseh otrok je bilo iz mesta Tržiča, 34,7% pa iz okolice.

Povprečen šolski obisk za otroke iz tržiškega sodnega okraja znaša 2,4 šolskega leta, torej nad polovico dobe, ki je potrebna za šolanje na meščanski šoli. Razmerje ni ravno najugodnejše, doseči bi moralo vsaj celo 3, ali z drugimi besedami, večina učencev bi morala dovršiti vsaj dva razreda in šele potem oditi bodisi v uk ali neposredno v praktično življenje. Povprečen obisk iz ostalih krajev ne dosega polni 2 šolski leti. Vzrok je v tem, ker so v krajih kakor Kranj, Radovljica, Bled in drugod osemrazredne osnovne šole, učenci so jih dovršili, nato pa položili predpisane izpite za I., II. ali III. razred meščanske šole, obiskovali šolo eno leto ali dve in jo nato zapustili, ali pa so prišli z drugih zavodov za eno ali dve leti.

Kako bi bilo mogoče dvigniti povprečen šolski obisk za učence iz Trziča in njegove okolice na polna tri šolska leta? To se more zgoditi samo z gospodarsko zavednostjo staršev in drugih merodajnih činiteljev. Zavedati se moramo namreč, da je šolanje otrok prav draga stvar, za katero ne izdajamo denarja kar naravnost iz žepa, temveč po velikih ovinkih, tako da pri tem pozabimo, v kakšen namen smo ga dali in se ne brigamo v zadostni meri, da li smo izdani denar plodovno naložili ali ne, ali odgovarjajo uspehi našemu trudu. Da podkrepim svojo trditev, zato sem priobčil drugo razpredelnico, ki prikazuje izdatke za šolsko gospodarstvo. Skupni izdatki za vseh deset let znašajo spoštovanja vredno vsoto 536.974,30 Din. Če to svoto razdelimo s številom 1366, kolikor je bilo v desetih letih učencev v meščanski šoli, vidimo, da znaša vsota vsakoletnih izdatkov za vsakega učenca 393 Din. Dalje moramo upoštevati izdatke države za plače učiteljskega. Povprečen izdatek za učiteljske plače znaša na mesec 12.000 Din, kar da v desetih letih vsoto 1.440.000 Din, razdelimo jo s številom učencev, pa dobimo izdatek 1054 Din na glavo in leto. Dalje moramo pri tem računu upoštevati redne izdatke staršev, ki jih imajo z obleko, hrano, stanovanjem in drobnimi šolskimi potrebščinami. Ocenimo te izdatke z malenkostjo 300 Din na mesec, kar da na leto 3600 Din. Če sedaj vse skupaj seštejemo, potem se začudimo vsoti okroglo 5000 Din letno, kolikor stane šolanje enega učenca. Pri tem pa še nismo upo-

števali niti pare izdatka za šolsko poslopje, ki je pač namenjeno za lepo število let. Pripominjam, da so stroški za šolanje otroka na osnovni šoli približno prav tako veliki, kakor na meščanski, ker so plače učiteljstva in izdatki za stvarne šolske potrebščine skoro isti, kakor na meščanski šoli.

5000 Din letno za vsako šolsko leto in za vsakega otroka. Ali je ta denar plodonosen, ali uspeva učenec letnim izdatkom primerno, to je vprašanje, ki si ga mora vsak oče in vsaka mati zastaviti, kadarkoli pride otrok iz šole in prinese nepovoljno oceno. To vprašanje bi moralo stalno stati pred očmi šolskih oblastnikov, ki naj bi podvzeli vse dopustne mere, da se v šoli dosežejo izdatkom odgovarjajoči uspehi. Silno redki bi morali biti otroci, ki ne bi v šestih letih dokončali pet razredov osnovne šole in potem nadaljevali šolanje v meščanski šoli vsaj še dve leti, da bi potem v življenju lažje napredovali. Na splošno moram postaviti trditev, da je vez med starši in šolo silno rahla, da gleda večina staršev v šolskih ustanovah svoje neprijatelje, ki so samo zato tu, da jim delajo neprilike in ne izpuste otrok predčasno iz šole, da bi šli v tovarno ali po drugem zaslužku.

Še eno reč moram pri tej priliki omeniti in to je, da so izdatki za šolo prav isti, če sedi v razredu 20 ali 45 otrok. Plače učiteljstva so iste, izdatki za stvarne šolske potrebščine isti, le korist pouka je večja. Mesto 20 učencev se uči obenem 45 otrok, obresti v šolanje vložnega kapitala pa uživa mesto 45 le 20 otrok, drugi so ob nje. Popolnoma proč vržen pa je tisti denar, ki se porabi za one učence, ki sede po več let v petem razredu osnovne šole in čakajo na štirinajsto leto starosti in ubijajo dragoceni čas, mesto da bi v svojem nauku napredovali in napravili če več ne, vsaj en razred meščanske šole. V slednjem primeru je gospodarska kratkovidnost staršev tako očita, da zasluži grajo.

Kakor se morajo starši zavedati gospodarskega vprašanja, ki je zvezano s šolanjem, prav tako se ga morajo zavedati tudi učitelji. Storim le prijetno dolžnost, če ugotovim, da se 99% vsega učiteljstva tega tudi temeljito zaveda in da stori v polni meri svojo dolžnost,

skušajoč dvigniti uspehe pouka na stopnjo, ki odgovarja uporabi kapitala. Če ni vedno doseglo svojih ciljev, ni krivo učiteljstvo, temveč leže vzroki izven njegovih možnosti, ponajveč v premali vnemi in brigi staršev za šolsko delo in vzgojo.

Učenci meščanske šole v Trziču pri delu v delavnici.

JOŽE ŠTER:

Kaj me je zanimalo . . .

Dve stvari sta bili na programu meščanske šole, ki sta me takoj in močno privlačili: Ročna dela in stalni nastopi v mladinskih organizacijah in prireditvah. Tu sem videl oživljeno ono, česar sem sam na gimnaziji pogrešal. Zelo so se trudili profesorji z nami, lahko so se jezili na nas in se čudili našemu nezanimanju in omejenosti našega zapopadanja, toda če se spomnim sebe, se s tem ne opravičujem, če rečem, da sem bil stalno pod površjem in bi me bilo moči dvigniti iz tesnobe le s stalnim udejstvovanjem in čim večjim uravnanjem srca k stvari. Mi smo sprejemali preveč, premalo pa smo se vežbali sami. Naše prestavljanje iz čitank nam ni vežbalo in razvijalo vedno gibalnih sil, spečih tedaj globoko v naši neaktivni slovenski duši. Vsak podvig je bil otežkočen. S strahom in upom je iskal študent onega, ki bi ga rešil tradicionalne slovenske more.

V gimnaziji je bilo zelo malo javnih in samostojnih nastopov. Če so pa bili, niso bili povzročeni iz duš ven, temveč bi rekel skoraj, da so bili slučajni. Gibalna sila, če ni bila hroma, je bila omrežena in uklenjena. Mnogočesa smo se zavedali, a vedno je klonil duh, ki se je mogoče potopil v veliko pridnost, včasih razuzdanost, toda uredil in usmeril se je malokdaj kljub velikim stremljenjem.

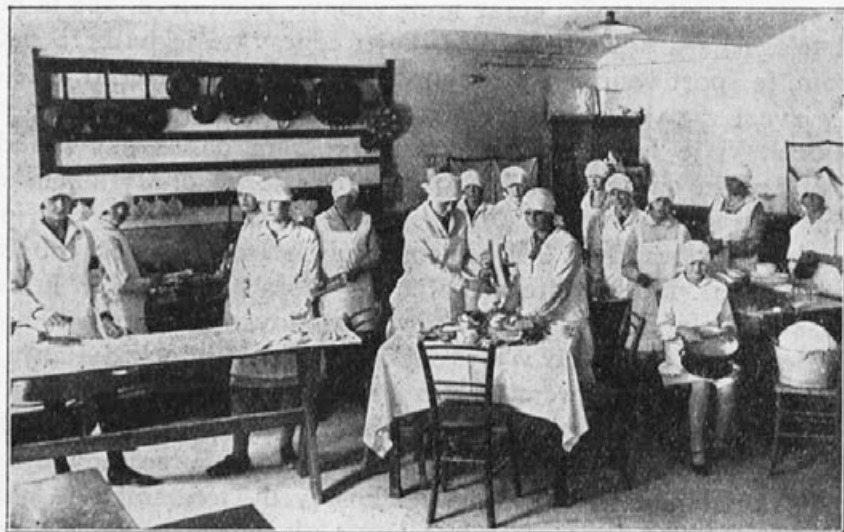
Gibanje življenja se začinja na odru, bodisi v igrah in nastopih, v lastnem udejstvovanju, v popolnoma svobodno izraženih mislih, v neposredni dojemljivosti koristnosti, v porazih, ki ne potlačijo za stalno, ampak najdejo takoj dobrega in skrbnega mentorja v sožitju učiteljev in učencev. Kdo more očitati gimnaziji, da nima osebnosti, vsekakor večjih in višjih kot meščanska šola in da jih ne vzgaja prav s staroklasično kulturo? Če pa pride gimnazijec k vojakom ali sicer v

življenje se šele tu osvešča svoje neaktivnosti in se čudi odločnosti, odvažnosti in spretnosti učiteljskih in realcev.

Takoj ob vstopu na meščansko šolo kot predmetni učitelj sem začel še posebno ceniti vzgojo s samostojnim nastopanjem in osveščanjem mladine na odru, ki se kaže z veseljem v srcu, s pričakovanjem in s prvo nezamorjeno silo mladosti. Vsi skupaj žive eno življenje, trepetajo, doživijo neuspeh, ki pa ni nepopravljiva reč, ker povzroča razmah. Iščemo človeka, pa ga ne najdemo samo v katalogih, natančno opredeljenega in za stalno zaznamovanega. Nobene stvari pa Slovenci tako nujno ne potrebujemo kot nastopanja. Od nastopanja zavisi uspeh v borbi za tolikokrat prikrateno pravico, nastopanje naj nadomesti današnje trajno povešanje glav pred tujimi rodovi, obmolčanje ob tujih vzorih. Nastopi nas dovedejo k lastni zavesti, od nastopov zavisi poraz naših nasprotnikov, ki imajo baš v nastopanju že tradicionalno spretnost.

Nekaj prijetnega mi je bilo slišati, da so vpeljali v meščanske šole deška ročna dela. Nemški cesar je za zabavo sekal drva, ker je potreboval telesnega a koristnega dela, kajti čeprav se je najbrže pečal s športom, je šport vendarle potrebno razvedrilo, medtem ko je telesno delo v zvezi z najelementarnejšim človeškim spoznanjem o potrebnosti dela, ki je izraženo v molitvi: Daj nam danes naš vsakdanji kruh. V športu najdemo zadovoljstvo, toda le po opravljenem vsakdanjem delu in po izvršeni dolžnosti, uvod v spoštovanje dela pa so ravno deška ročna dela. Mi Slovenci ne delamo, temveč robotamo. Robotati se pravi, delati brez veselja, ker mora pač tako biti in zato v slovenskem delu dolgo časa ni bilo napredovanja, ampak nehoteno capljanje za tujimi vzori, v slovenskem delu ni bilo izživljanja, pač pa potrebna nadloga spremljana z apatično vdanostjo, če ne z večnim godrnjanjem. Zato mi je lahko povdariti še enkrat, da je vpeljano ročno delo uvod v novo slovensko spoštovanje in pojmovanje dela in to je korist nad koristjo. Pri jezikoslovcu Pleteršniku je navajal njegov biograf kot neke vrste posebnost, da je »mizaril«. Zdi se mi, da je Pleteršnik telesno delo spoznal kot edino naravno izpopolnje-

vanje duševnega dela. Vrtovi in delavnice bodo postali vabljivejši kot samo debate po kavarnah in gostilnah, vzete seveda samo kot razvedrilo, ki pa puščajo na dnu neprijetno grenčico, nepospešujočo življenjske radosti. V ročnih delih se v izvanredni meri pospešuje gibalna sila in iznajdljivost, katere smo baš mi tako potrebni.

Učenke meščanske šole v Trziču pri delu v kuhinji.

LAJOVIC ALBIN:

Spisek strokovnih učiteljev v prvem desetletju.

V prvem desetletju obstoja meščanske šole v Trziču je delovalo na zavodu 52 učnih moči. Komaj ena desetina od teh je ostala v Trziču več kot pet let in od teh delujeta dva od ustanovitve šole do današnjega dne. Vsi drugi so bili na šoli krajšo dobo, po eno, dve, in celo tri leta, nekateri pa komaj par mesecev, zopet drugi so bili sicer imenovani, toda službe niso nastopili, ker so bili medtem premeščeni drugam. Učni uspehi zavise vedno od stalnosti učiteljstva in od večletnega delovanja na šoli. Učna uprava in tudi krajevne oblasti bi morale v tem pogledu vršiti svojo dolžnost in paziti na to, da se strokovno učiteljstvo prepogosto ne menja. Prva pazi na stalnost in premissljeno imenovanje, druga skrbi za udobnost bivanja v kraju, to je za primerna stanovanja in dobro prehrano. Naj sledi pregled strokovnih učiteljev in veroučiteljev, kakor so prihajali v Trzič in odhajali iz Trziča:

Tek št.	Priimek in ime	Roj. leto	Rojstni kraj	Čas izpitov			Služboval v Trziču	
				Mat.	Usp.	Strok.	od	do
1	Lajovic Albin	1890.	Ribče o. S.	1908.	1912.	1914.	13. IX. 1919.	
2	Kmet Marija		imenovana, zaradi	1919.	1921.	—	16. IX. 1919.	15. IX. 1922.
3	Skorpik Slavko	1898.	Ljubljana	1911.	1913.	1921.	9. XI. 1919.	
4	Kernc Leopold	1892.	Logatec	1912.	1914.	1921.	15. IX. 1920.	15. IX. 1922.
5	Fajdiga Palmira	1894.	Novo mesto	1912.	1914.	1921.	15. IX. 1920.	18. X. 1923.
6	Lampe Ivanka	1885.	Kranj	neznano			15. IX. 1920.	
7	Gorišek Josip	1888.	Raka, Krško	1909.	1911.	1920.	15. IX. 1920.	15. IX. 1921.
8	Šimonič Frančiška	—	—	—	—	—	17. II. 1921.	1. II. 1922.
9	Štamcar Antonija	1887.	Ljubljana	1907.	1910.	1921.	15. IX. 1921.	
10	Hrzič Marija	1891.	Malinska	1910.	1913.	—	26. IX. 1921.	4. IX. 1925.
11	Pečjak Rudolf	1891.	Hinje	1913.	1916.	1921.	15. IX. 1921.	1. IX. 1928.
12	Pečjak Ana	1896.	Gorica	1915.	1918.	1921.	15. IX. 1921.	1. IX. 1928.
13	Soklič Lizika	1900.	Borovlje	—	1921.	—	15. IX. 1921.	16. II. 1924.
14	Deržaj Marica	1893.	Ljubljana	1912.	1915.	1921.	15. IX. 1922.	31. VIII. 1923.

Tek. št.	Priimek in ime	Roj. leto	Rojstni kraj	Čas izpitov			Služboval v Trziču	
				Mat.	Usp.	Strok.	od	do
15	Vončina Edgar	1901.	Idrija	1919.	1922.	1928.	18. X. 1922.	28. IX. 1926.
16	Lindtner Alfonza	1896.	Ljubljana	1916.	1918.	1924.	1. X. 1922.	19. IX. 1925.
17	Kristan Nada	1899.	Maribor	—	—	—	15. IX. 1923.	31. I. 1924.
18	Žun Milena	1901.	Ljubljana	1919.	1923	1925.	31. IV. 1924.	31. XII. 1924.
19	Černivec Katarina	1900.	Ljubljana	1920.	1922.	1925.	3. IX. 1925.	31. VIII. 1928.
20	Pucenič Josipa	1900.	Županja	—	—	—	4. IX. 1924.	†3. VI. 1926.
21	Novak Julij	1899.	Ljubljana	1920.	1923.	—	2. IX. 1925.	4. IX. 1926.
22	Božnar Friderika	1892.	Ljubljana	1911.	1914.	—	14. X. 1925.	1. VII. 1926.
23	Benedik Bogomila	1904.	Trebinje	—	—	—	1. III. 1926.	21. I. 1928.
24	Vončina Pavla	1886.	Idrija	—	1920.	—	31. III. 1925.	
25	Komar Majda	1891.	Ljubljana	1913.	1915.	1928.	1. V. 1926.	31. X. 1926.
26	Podboj Marija	1904.	Postojna	1923	1925.	—	1. V. 1926.	1. XII. 1927.
27	Saksida Berta	1894.	Gorica	1913.	1921.	—	3. IX. 1926.	29. XI. 1926.
28	Dežman Vida	1904.	Ljubljana	1924.	1926.	—	11. XI. 1926.	30. VIII. 1927.
29	Šter Jože	1898.	Trzič	abs filoz.		—	16. XI. 1926.	31. III. 1929.
30	Klinar Terezija	1904.	Dovje	1924.	1926.	—	27. X. 1926.	31. VII. 1928.
31	Žargaj Tomo	1899.	Kamnik	1923.	1925	1927.	1. IX. 1927.	
32	Zupanec Cirila	1897.	Ribnica	1917.	1920.	1927.	3. IX. 1927.	31. VIII. 1928.
33	Dokler Terezija	1898.	Trbovlje	1917.	1920	1926.	1. IX. 1927.	
34	Železnov Ivan		imenovan, ni nastopil.					
35	Železnov Marija		imenovana, ni nastopila.					
36	Miklavčič Ema	1900.	Dunaj	—	—	1928.	17. IX. 1928.	1. XII. 1928.
37	Kopitar Ciril	1899.	Petrova vas	1919.	1922.	1928.	25. X. 1928.	
38	Prosenc Ivanka	1897.	Ljubljana	1917.	1919.	1927.	3. XII. 1928.	
39	Jeglič Milko		imenovan leta 1926., pa ni nastopil.					

DODELJENI UČITELJI:

- 40 Grundner Zofija, v staležu osnovne šole v Trziču, dodeljena v šolskem letu 1919./20. kot učiteljica ženskih ročnih del meščanski šoli.
- 41 Chvatal Frida, v staležu osnovne šole v Trziču, dodeljena kot učiteljica dekliske telovadbe v šolskih letih 1920./21. in 1921./22.
- 42 Šavnik Renata, dtto. za šolski leti 1922./23. in 1923./24.
- 43 Paternost Riko, šolski upravitelj osnovnih šol v Trziču, dodeljen v šolskem letu 1927./28. kot učitelj gosli.

VEROUČITELJI:

- 44 Milavec Ciril, kaplan v Trziču, veroučitelj od leta 1919. do 1923.
- 45 Žužek Josip, kaplan v Trziču, veroučitelj od leta 1919. do 1921.
- 46 Vavpetič Franc, kaplan v Trziču, veroučitelj od leta 1921. do 1922.
- 47 Škerbec Matija, župnik v Trziču, veroučitelj od leta 1922. do 1928.
- 48 Selan Anton, kaplan v Trziču, veroučitelj od leta 1923. do 1924.
- 49 Dolinar Anton, kaplan v Trziču, veroučitelj od leta 1924 do 1925.
- 50 Vovk Anton, župnik v Trziču, veroučitelj od leta 1925. dalje.
- 51 Bartol Mirko, kaplan v Trziču, veroučitelj od leta 1926. do 1927.
- 52 Zakrajšek Viktor, kaplan v Trziču, veroučitelj od leta 1928. dalje.

LAJOVIC ALBIN:

Pregled prireditvev 1919.—1929.

Podajam pregled, kako se je tržiška meščanska šola s svojimi učenci in učitelji udejstvovala s prireditvami in razstavami. Iz njega razvidimo, koliko duševnega dela in gibanja je šlo preko odra, katere in kakšne vtise so sprejemali učenci tekom prvih desetih let in kako je šola rešila željo njenega ustanovitelja in pospeševalca blagopokojnega sreskega poglavarja vladnega svetnika F. Žitnika, ki je ob ustanovitvi želel šoli, naj postane središče kulturnega dela v Trziču.

Vse prireditve razdelimo na štiri dele. Prvi del obsega šolarske akademije in proslave narodnih praznikov in zaslužnih mož. Drugi del tvorijo igre in božičnice, v tretjem so razstave in poučni izleti, v četrtem pa roditeljski večeri in poučna predavanja.

V desetih letih je šola priredila 16 velikih šolarskih akademij s prav izbranim sporedom. Vsaka je obsegala 10 do 16 točk s pevsкими, telovadnimi, goslaškimi, klavirskimi in deklamacijskimi nastopi. Za pevske nastope so služile vedno pesmi, ki so se jih učenci učili po pevskem programu šole. Peli so eno, dvo- in večglasno a capella in s spremljevanjem klavirja. Zastopani so bili vsi slovenski skladatelji poleg drugih jugoslovenskih. Narodne pesmi so se vrstile poleg umetnih, izvajale so se lahke, pa tudi težje stvari, nad katerimi so imeli učenci vedno veliko veselja. Telovadne nastope so pripravili strokovni učitelji po lastnih sestavah ali po tujih vzorih. Dečki so izvajali redovne in skupinske vaje, deklice razne plese in rajalne nastope. Od prvega leta dalje so bili na sporedu stalno tudi goslaški nastopi s spremljevanjem klavirja ali pa je nastopilo več učencev hkrati v trio- ali kvartetnih točkah. Pogostokrat sta nastopila strokovna učitelja gg. Kernc Leopold in Škorpik Slavko kot goslača solista s prav

izbranim sporedom in velikim uspehom. Taki goslaški koncerti so bili naravnost izborna šola za samostojno nastopanje učencev. Prav tako so nastopali učenci, dokler se je na šoli poučeval klavir, tudi s klavirskimi skladbami, kakršnih se morejo naučiti v par letih pri eni tedenski uri za 5—8 učencev. Deklamirali so učenci prav veliko in z največjim veseljem. Na vrsto so prišli vsi v slovenskih in srbohrvaških čitankah zastopani pesniki in pisatelji. Večkrat smo poizkusili zborne deklamacije, ki so zapustile v poslušalcih posebno globoke dojme. Za zborne deklamacije so najpripravnejše pesnitve pesnika Otona Župančiča.

Proslave narodnih praznikov so bile vsako leto prav slovesne. Obhajali smo jih 17. Pri teh proslavah so nastopali učenci z deklamacijami, s petjem, goslanjem in simboličnimi vajami. Pri vsaki proslavi je imel eden od učiteljev slavnostni govor. K proslavam so bili vedno vabljeni vsi državni uradi in industrijska podjetja, ki so se vabilom vedno radi odzvali in z zanimanjem sledili izvajanjem posameznih točk.

Roditeljskih večerov, poučnih predavanj s skioptičnimi slikami ali brez njih je bilo v prvem desetletju 25. Predavatelji so bili izvečine člani učiteljskega zbora meščanske šole. Obisk predavanj je bil povprečno prav dober. Značilno za razmere po vojni je bilo dejstvo, da so bila vsa predavanja v prvih letih silno dobro obiskana, ljudje so čutili potrebo po duševni hrani, ki so jo dolgo časa morali pogrešati. Poučna predavanja so imela značaj ljudske univerze v malem, kjer so si ljudje širili bodisi s predavanjem ali pa s temu sledečo debato svoje duševno obzorje. Kolikor bolj pa je naraščala briga za vsakdanji kruh, toliko bolj je pešal obisk predavanj, dokler se ni napravil stalen kader obiskovalcev, ki redno posečajo vsa predavanja. Razveseljivo pri tem je dejstvo, da se za predavanja najbolj zanimajo ravno bivši učenci meščanske šole, ki se vedno radi vračajo v njene sobe.

Božičnic in miklavževih večerov je bilo 12. Takoj prvo leto po ustanovitvi šole so bile vpeljane božičnice, na katere se učenci že

davno preje z vso vnemo pripravljajo. Osvojila se je navada, da se učenci med seboj obdare in sicer tako, da drug za drugega ne ve. Ob božičnicah se prirejajo razne družabne igre in kratki božični nastopi. Povabljeni so starši otrok, ki se vabilu radi odzivajo in so veseli s svojimi otroci lepih božičnih navad.

Gledališke predstave, ki jih prireja učiteljstvo z mladino meščanske šole, se vrste od leta, ko si je šola s posojilom, garantiranim od članov učiteljskega zbora, postavila l. 1922. svoj zlozljiv gledališki oder, ki sta ga izvršila tesarja Legat in Bevc s Pristave. Zastor je poslikal po osnutku g. Kernca Leopolda g. Luce Magolič iz Ljubljane, kulise in oderski okvir so pa poslikali učenci pod vodstvom in nadzorstvom strok. učiteljev Štamcar Antonije in Kernc Leopolda. Na prava odra je stala 7500 Din. Stroški so se pokrili z dohodki predstav, katere je prirejala šola po eno ali po dve na leto, kakor so pač nanesle prilike. Prva je šla preko novega odra »Krojaček — junaček« v Župančičevem prevodu, potem Milčinskega »Vraže«, sledil je gledališki večer z več prizori, prišla je »Snegulčica«, nato Pečjakova »Kraljična z mrtvim srcem«, ki se je petkrat ponovila, enkrat celo v Kranju v Ljudskem domu in žela povsod velik uspeh, za njo smo videli »Pe-pelko« in Špicarjevega »Pogumnega Tončka«. Pri režiji so se posebno uveljavili strokovni učitelji gg. Pečjak Rudolf, Vončina Edgar, Lampe Ivanka in Kopitar Ciril. Vsaka gledališka igra se je dala najmanj dvakrat in je prinesla šoli lepih dohodkov.

Od vsega začetka je prirejala meščanska šola svoje vsakoletne razstave ob sklepu šolskega leta, ali pa ob posebnih prilikah kot o Veliki noči radi pirhov ali pa o Miklavžu radi drobnih izdelkov, ki so se postavili na trg. Vseh razstav je bilo 13. Obisk pri teh je bil vedno nad pričakovanje velik. Povprečno je vsako razstavo obiskalo 400—500 ljudi. Pobirali so se prostovoljni prispevki, ki so krili zopet poučne šolske izlete, o katerih govorim spodaj. Šola je razstavila tudi na razstavi meščanskih šol v Mariboru, kjer je žela za svoje izdelke splošno pohvalo in je bila še posebej omenjena v časopisju kot svojevrstna šola, ki povdarja praktično stran pouka.

V desetih letih je bilo 15 izletnih dni, v katerih so napravili učenci pod vodstvom svojih učiteljev poučne in zabavne izlete v vse znamenite slovenske kraje. Večkrat so si ogledali Ljubljano, videli so Celje, pohiteli dvakrat v bratski Zagreb, kjer so priredili pod okriljem I. dekliške meščanske šole v telovadnici realke veliko koncertno matinejo, ki je prav odlično izpadla. Obiskali so Litijo, Slomškov dom, povzpeli so se na Golico, Črno prst, Stol, Košuto, Krvavec, Kamniško sedlo, občudovali so Bled, dolino Vrata, Kranjsko goro itd. Z izletov so se vračali okreपčani na delo in v desetih letih se ni pripetila na izletih niti najmanjša nesreča.

V šolskem letu	je prejela šola od						Vsega skupaj	
	akademij		iger-konc.		daril		Din	p
	Din	p	Din	p	Din	p		
1919./1920.	902	95	555	50	1525	—	2983	45
1920./1921.	1488	75	520	75	2293	75	4303	25
1921./1922.	917	50	2753	75	1958	25	5639	50
1922./1923.	2912	15	3347	75	15541	—	21800	90
1923./1924.	1384	—	2601	75	3255	75	7241	50
1924./1925.	1513	—	5005	75	5718	50	12237	25
1925./1926.	1365	—	1320	25	3327	—	6012	25
1926./1927.	4586	75	1423	—	3668	25	9678	—
1927./1928.	1836	—	1277	—	5217	—	8330	—
1928./1929.	2414	—	1769	—	45	—	4228	—
Skupaj .	19320	10	20574	50	42549	50	82454	10

Prav posebne proslave pa je uvedla meščanska šola vsako leto na dan 29. oktobra kot dan osvoboditve izpod avstrijskega jarma. Učencem se razdele nabiralne pole, s katerimi pobirajo na ta dan darove

po sodnem okraju Tržič in po tistih krajih, kjer so doma tuji učenci. Sprejemajo se darovi v denarju in v živilih za šolarsko kuhinjo. Zgornja razpredelnica o dohodkih vseh šolskih prireditvah pokaže posebno nazorno, koliko se more storiti za razvoj šole s pomočjo otrok samih in na način, ki nobenega ne boli, nasprotno razveseli, ker vidi aktivnost otrok, ki rastejo pred njegovimi očmi. Take prireditve zahtevajo od učitelja le malo dobre volje in veliko prakse v ustvarjanju. V prvem desetletju se more tržiška meščanska šola ponašati v tem oziru z odličnim učiteljskim zborom, ki je bil za vse to nevidno delo vedno vnet in ga je opravljal z največjim veseljem in požrtvovalnostjo. Delu čast!

LEOPOLD KERNC:

Štirji temperamenti pri otrocih.

Mrak je legal nad taborišče v Mikri. Po štirje smo sedeli pod šotori, ki smo jih pravkar postavili. Zemlja je bila hladna in težko smo pričakovali odej, da bi se zavili vanje in legli po tleh. A odeje so ostale še v francoskem magazinu, mesto njih so nam poslali Francozi sporočilo, da je skladiščnik ostal v Solunu, po odeje pa lahko pridemo drugi dan. To smo skočili pokonci! Vsi hkratu ravno ne, tudi ne vsi enako visoko.

Prvi je bil strašno ogorčen. Stisne pesti in bruha jezo, glavo vrže nazaj, takoj se gre pritoževati na komando. Tudi drugi stisne pest, zabavlja kar se da in hoče za prvim, medtem pa se že premisli. V kantino pojde in se skoro veseli, da bo tam našel družbo, ki ga bo prenočila.

Tretji godrnja, da ima ravno on vedno in povsod takšno smolo. Svojo jezo pa le uduši in zamišljen odide.

Zadnji je nejevoljen; pritoževal bi se, če bi bil še kdo pri njem. Da bi pa zvečer drugod iskal prenočišča, se mu pa kar nič ne poljubi. Stisne se v svoj plašč, eno roko položi na mesto blazine, z drugo se še malo pokrije in zaspi spanje pravičnika — prav do poznega jutra.

Čudno bi se vam zdelo, če bi pri tem slučaju vsi štirje enako ravnali, ker vsakdo ve, da vpliva isti dogodek na vsakega drugače. Ta se do sile razburi, ko se drugi niti ne gane; nekateri je užaljen, ko bi se drugi na njegovem mestu norčeval. Vsak človek ima svojo nravo, vsak drugače čustvuje. Pri otrocih je različnost čustvene ubranosti najbolj izrazita; prirojena je in še neobrušena. Marsikdo hvali otroka radi lastnosti, za katere sam nima nikakih zaslug, drugega zopet graja in se ne vpraša, če zasluži otrok grajo za lastnosti, ki mu jih je dala narava na pot. Spoznanje različnih temperamentov nam marsikaj raz-

jasni; dober poznavalec lahko na prvi pogled spozna človeka, kar mu olajša ves posel z njim.

Dasi ima vsak svoj temperament, katerega izpreminjajo leta, vzgoja, življenske izkušnje, položaj in volja, vendar lahko združimo temperamente v štiri glavne skupine, katerih zastopniki se že od davna imenujejo sangvinik, kolerik, melanholik in flegmatik. Orisal jih bom po vrsti.

Mladega sangvinika spoznaš lahko že po zunanjih znakih. Vitko, prožno postavbo nosi bolj po prstih, iz rožnega, nežnega lica se mu svetijo živahne, razveseljujoče oči, svojo zgovornost podpira z nemirnimi kretnjami. Dolgo sploh ne more mirovati, molči tudi jako nerad. Vesele dogodke si najbolj zapomni, ki jih rad pripoveduje. Smeje se prav iz srca, svet gleda le od lepe strani, vse mu je le šala, silno je radoveden, znal bi rad vse, ker ga vse zanima, le žal, da nima časa, niti potrpljenja, da bi se v kaj poglobil. Zanesti se ni dosti nanj. V svoji ničemurnosti rad olepšava svoj položaj. Pri igrah je šaljav, razposajen, on dirja kadar drugi otroci letajo. Ljubi družbo, glasbo, poje, žvižga, šali se, njegovo geslo je kratkočasje. Čist sangvinik je samo idealen, stvarnega življenja ne pozna. Počasi ga je treba navajati na resno delo. Ne pokaži mu preveč tvarine naenkrat, da se ne oplaši, po nekoliko pa vedno rad napravi. Tudi pri delu se mu hoče izpremembe. Hudo ga ne smemo soditi, saj je tudi sam prizanesljiv. Vse prostosti mu ne kratimo, da ne postane potuhnjen. Bujna fantazija ga žene k pretiravanju in izmišljevanju, vsled sladkosnednosti in radovednosti vse pretakne, v žepih pa nosi vedno igračke, brez katerih ne more izhajati. Misli se mu pode hitro po glavi in večkrat bi povedal kaj zanimivega, a komaj odpre usta že pozabi, kar je mislil. Težko ga je privaditi k mirnemu, premišljenemu delu, še težje pa k redu, ki ga v svoji hitrici ne upošteva. Sangvinik je jako priljubljen, prijeten družabnik je, dobrosrčen, postrežljiv in hvaležen.

Ves drugačen je melanholik. Prave barve nima, telo je nagnjeno naprej, stopa počasi in kakor da bi glava vlekla ostalo telo za seboj. Nekoliko tope oči brez veselih lučic gledajo otožno in nervozno, kakor bi se bale srečati se z drugimi. Osamljen raste v svojem samoljubju,

da postane samozavesten, slovesen suhoparnež ali asket, ki ne mara za svet. Kot otrok je pust in nergav, vidi samo strahove in nesreče, špekulira in študira, kdo je proti njemu, otroškega življenja sploh ne pozna. Plazi se po samotnih krajih, pod streho ima svoje skrivne koticke, kamor spravlja predmete, ki jih skriva pred tovariši. Družbe ne ljubi, preveč je zakrknjen v samega sebe. Vedno se čuti zapostavljenega, nevoščljiv je in zagleda se v vsako dvomljivo opazko, pri kateri bi bil lahko prizadet. Potrpežljiv je, dokler ga ne razjeziš; potem pa se ga čuvaj, kajti za hrbtom ti bo spletkaril, dokler bo mogel. Krivice svoj živ dan ne pozabi. Opazuje počasi, a temeljito. Rad ima, če je kdo zanj v skrbeh in sploh, če more komu naložiti kako skrb. Tudi sam živi rad v skrbeh in v jezi ali hrepeni v neskončnost, ker je življenje tako tesno in temno. Veselja v veselju sploh ne pozna. Poje ne, ker se boji lastnega glasu, navadno pa nima posluha. Idealov ne pozna, svet je zanj resen in stvaren, zato pa rad preračunava in filozofira. Dolžnosti vestno in vztrajno izpolnjuje. Sreča, da so taki temperamenti pri otrocih precej redki. Hvaležen ni nikdar. Če ga hvališ, misli, da se mu prilizuješ, ako ga svariš, si krivičen, če ga kaznuješ, pa pravi da si hudoben. Pravo zdravilo zanj bi bilo, da ga spretno uvedeš v veselo družbo, saj je tudi veselje nalezljivo.

Kolerik je navadno trden, izrazit, ostrega pogleda, njegova krepka hoja izraža odločnost. Hoče se povsod odlikovati in uveljaviti in se že kot otrok obnaša kakor odrasel človek. Deček komaj čaka, da postane gospod, deklica je pa že v igrah visoka dama. Pri zaprekah mu raste pogum. Ponos mu ne dovoljuje, da bi odstopal od svojih ciljev. Kadar ne more zmagati, postane uporen. Hitro se razvname, krepki občutki ga vodijo do energičnega dela. V svojih dejanjih je samostojen, ne premišljuje dolgo, nego se hitro odloči ne glede na to, če je vsem prav ali pa nikomur. Kolerik noče ostati povprečen človek. Bistroumen je, poln idealov, pri tem pa toliko realen, da je kos svojim težkim nalogam. Veseli se rad, vendar mu samo veselje ne zadošča. Poje rad, najraje solo, postati pa hoče seveda baritonist. Kakor je večkrat trd, tako se na drugi strani odlikuje z radodarnostjo in veliko dušjem. Svoj značaj kaže odkrito in je nanj ponosen.

Mlademu koleriku imponira samo avtoriteta. Če le more, spravi vzgojitelje v zadrego, zato mu ne delaj nikakih dolgoveznih pridig, ker bo gotovo našel v njih protislovja in te bo blamiral. Osebnost, ki izrabi njegovo častihlepnost in mu zlomi ošabnost, ga privede do plemenitega, delavnega moža.

Flegmatik — hladnokrvnež je navadno brezizrazen debelušček, hodi površno in brezbrizno gleda v svet. Idealov nima, realist tudi ni, nego živi tja v en dan, sam s seboj in s svetom zadovoljen. Za nobeno stvar se ne zanima, posebno srečen je, če ima svoj mir, počiva rad, je in spi. V družbo zahaja, tam mirno posluša, če se vse krohota okoli njega, se on kvečjem smeje. Odpove se vsakemu užitku, če bi se pri tem moral kaj truditi. Iz ravnotežja ga kmalu ne spraviš; silno je potrpežljiv, zato te nikoli ne razdraži. Okolico slabo in počasi opazuje, živi brez poezije, prijateljstva ne išče. Dogodki vplivajo nanj prav malo. Neki flegmatik gleda otroka, ki se potaplja. Vprašajo ga, zakaj mu že ni pomagal, ta pa odgovori: »Saj še ne vem, čigav je.« Žal, da je flegmatikov pri nas precejšnje število. Učitelj do njih nima dosti moči. Kar zahteva, je zanje preveč. Tu je vzgojiteljeva strogost na mestu, da prežene flegmatiku ljubezen do brezdolja. Gledati je treba, da bo primerno zaposlen, ker sam od sebe ne najde dela. Navdušuj ga, ideal mu daj. Jako dobro vpliva nanj telovadba in primerna lahka hrana.

Omenil sem že od početka, da ima vsak človek svoj temperament in opisal sem le končne tipe, ki jih smatramo kot čiste temperamente. Kateri izmed teh je neki najboljši? Nobeden, vsi imajo vrline in slabosti. V življenju je treba uglajenosti; ekstremni ljudje počasi opuste svoje muhe, ker spoznajo, da se svet nanje ne ozira. V medsebojnem občevanju se temperamenti izravnavaajo, glavno nalogo pa opravlja tudi tukaj javna šola, ki izkuša odpraviti slabosti pri učencih. Opozarjajoč na vrline posameznikov ob različnih vzgledih izkuša napraviti mešanico dobrih strani. Mladina se navzema dobrega duha, pa pri tem pozablja na svoje napake, ki odpadajo, kakor suho listje.

Tržiška industrija in prirodoslovne vede v meščanski šoli.

Važno je, da mladina predvsem dobro pozna domačo obrt in industrijo in tudi njene glavne pojave z ozirom na znanje, ki si ga pridobi v šoli. Poglejmo v tržiške delavnice in tovarne ter preotrimo, kar nas zanima zlasti od prirodoslovne strani.

Največje podjetje v Trziču in eno največjih v celi državi je »Predilnica in tkalnica Ed. Glanzmann in And. Gassner«. Bombaž uvaža iz Indije, Male Azije in Amerike ter ga predela letno okoli 8000 bal, to je približno 1.500.000 kg. Iz tega se izdelata letno okrog 220.000 zavtkov prediva, poleg tega letno do 5.000.000 m blaga.

Bombaž je doma v Vzhodni Indiji. Uspeva v tropičnih in subtropičnih pokrajinah. Po kakovosti ločimo več vrst bombaža. Glavice je treba potrgati kmalu potem, ko se odpro, sicer dež pokvari vlaknenca. S stroji odstranijo iz bombaža seme, iz katerega izdelujejo olje. Čisti bombaž stiskajo v hidravličnih stiskalnicah v bale, ki se razpošiljajo po svetu.

Posamezna bombaževa vlaknenca so do 5 cm dolga in zelo tenka. Obstoje iz celuloze, tolšče, beljakovin itd. Po kakovosti ločimo severnoameriški bombaž, braziljski, zapadnoindijski, vzhodnoindijski in afriški bombaž. Izmed evropskih vrst bombaža je najboljši španski bombaž. Neke male količine bombaža goje tudi v naši državi.

Ko v tovarni bale razmotajo, je močno stisnjeni bombaž treba najprej zrahljati. To storijo stroji rahljači. Potem pustijo bombaž mirno ležati, da vlakna nabreknejo do svoje prvotne oblike pred stiskanjem. Nato se bombaž še nadalje rahlja. To nalogo nadaljujejo še stroji odpiralci. Ti tudi odstranijo iz bombaža razne nečiste primesi: prah, pesek, semena, lubje itd. Še natančneje razdružijo po-

samezna vlakna takoimenovani tolkači. Iz tolkačev pride bombaž v obliki širokega povoja. Ta povoj se obdeluje še nadalje v mikalnikih. Bombaž zapusti te stroje v obliki debelega, okroglega stenja, ki se nabira v pločevinastih valjih.

Vlakna tega stenja je treba razvrstiti vzporedno. V ta namen se ti stenji natezajo, da postanejo tanjši in daljši. Po več takih stenjev se združi v enega. To delo vrše natezalniki. Tak stensj se tudi nalahno vrti okoli svoje osi, da postane trdnejši. Tako dobljeni izdelek se imenuje prva preja. Na vsakem stroju postaja preja finejša in se končno navija v obliki niti na tuljave.

Izdelovanje fine preje obstoji v tem, da se doseže izdelek, ki naj bo poraben za izdelovanje tkanin. V ta namen se prva preja tako nategne, da dobi potrebno debelino. Obenem se močno zasuče, da dobi zadostno trdnost. To delo vršijo wateurstroji.

Po uporabi delimo prejo v prejo za tkanje ter prejo za pletenje, vezenje in šivanje. Iz preje delajo sukanec na posebnih strojih. Potem ga belijo in barvajo.

Če pravilno prepletemo dva sestava vzporedno razvrščenih niti, dobimo tkanino. Prvi sestav s podolžnimi nitmi je osnova, drugi s poprečnimi nitmi se zove votek. Način, po katerem se osnova in votek križata, imenujemo vezbo.

Za tkanje se rabijo statve, ki jih gonijo stroji. Tkanje obstoji v tem, da se dvigajo oziroma padajo zdaj ene zdaj druge osnutkove niti, pri tem pa skače med obojimi sem in tja čolniček z votkovo nitjo. Tako nastanejo različne vezbe.

Da dobi platno gladko površje, mu je treba ven moleče niti opaliti. Da dobi sijaj, se vloži v škrobov lep, posuši in zlika med vročimi valji.

Tkanino je treba končno še beliti. Na dan se obeli do 12.000 m platna. Beljenje obstoji v tem, da se z raznimi kemijskimi sredstvi uničijo rumenkasta barvila v vlaknih. Platno se kuha v jedkem natronu (Na OH). Nato se pusti ležati v klorni vodi. Znana je lastnost klora oziroma klorne vode, da uničuje organska barvila. Klorna voda je raztopina klora v vodi. 1 l vode pri 15 °C vpije 25 l klora. Podobno

lastnost ima tudi žveplov dioksid (SO_2). Ko je klor opravil svojo nalogo, se tkanina opere in končno še nevtralizira z razredčeno H_2SO_4 ter se še enkrat izpere. V dosego posebnega sija se platno obdelava še z različnimi indiferentnimi kemikalijami. To so: škrob, vosek, klej, stearin itd. Končno se platno meri in zavija v zavitke za razpošiljanje.

Usnjarska obrt.

Usnjarstvo je ena najstarejših obrti na svetu. Najstarejši narodi so se bavili s strojenjem kož. Način, kako so strojili, pa je bil zelo enostaven, a tudi zelo nehygieničen. Delavci so bili izpostavljeni neznosnemu smradu. Saj tudi niso še poznali kemičnih sredstev in drugih pripomočkov, ki bi bili preprečevali gnitje in razkrajanje. Strojarstvo na današnji stopnji se je razvilo šele zadnja desetletja. Še pred 30 leti je bil v strojarski obrti v veljavi stari način strojenja, ki je obstojal nad 1000 let. Mali usnjarji danes propadajo. Usnjarska obrt se je razvila v industrijo. V srednjem veku pa je bilo usnjarstvo jako spoštovana obrt. Kot imovita oseba je bil usnjar večkrat obenem tudi krčmar in župan.

Stari način strojenja, da obešajo kože v dim, je ohranjen še v Albaniji in južnem delu naše države. Tudi Eskimi suše kože v dimu in jih potem drgnejo z ribjo mastjo. Egipčani so strojili s soljo in kakim vegetabilnim sredstvom ter barvali usnje s košenilko. Še danes dobimo v njihovih grobovih lepo barvane usnjate izdelke iz egipčanske dobe. S hrastom so že strojili stari Franki in Germani.

Pri nas so uvedli modernejši način strojenja zlasti češki Nemci. Razvilo se je takoimenovano belo strojenje (Weissgerberei). Imena Pollak, Mally izvirajo od teh prvih belostrojjarjev. Tudi naši ljudje so precej zahajali na Nemško, ker so jih Nemci radi sprejemali kot dobre delavce. Tako so se tam naučili strojenja in so to potem doma uporabili.

Do nedavno sta bili pri nas dve središči usnjarske obrti: Tržič in Vrhnika. Na Vrhniki so izdelovali zlasti dobro zgornje usnje. Tam

je namreč mehka voda brez ogljikove kisline (CO_2). Tržič pa je nasprotno izdeloval daleč znane trpežne podplate. Veliko trdnost je dala kožam trda voda z mnogo CO_2 .

Prvo veliko strojarsko podjetje v Tržiču je bila tovarna Karla B. Mallyja. Ta je začel z ovčjimi kožami, ki jih je na debelo dobival iz inozemstva. Danes obstojata v Tržiču dve strojarski tovarni: Usnjarska in čevljarstva zadruga »Runo« in podjetje J. Toporiša. Obe podjetji sprejemata v strojenje vseh vrst živalske kože iz domačega kraja. Ker pa domača okolica daje premalo kož, je te treba dobivati iz oddaljenejših krajev. Naši tovarni dobivata ovčje in kozje kože na debelo iz Bosne, Srbije in Dalmacije. Znano je, da je po teh pokrajinah reja koz in ovac zelo razvita.

Kožo v naravnem stanju, to je neobdelano, imenujemo surovo kožo. Sveža koža začne kmalu gniti, zato jo je treba konservirati, to je nasoliti s kuh. soljo, solitrom ali pa posušiti. Tako se surove kože razpošiljajo.

Živalska koža obstoji iz zunanje povrhnjice in notranje usnjice. Usnjica je debelejša in sestavljena iz vlaken, ki se med seboj prepletajo. Ako kožo strojimo, dobimo iz usnjice usnje. Strojenje pomeni postopek, po katerem ostane koža mehka in ne segnije. Strojenje je fizikalno-kemijski proces.

Snovi, ki spreminjajo kožo v usnje, se imenujejo strojila. V strojilih so organske spojine čreslovine, zlasti tanin ($\text{C}_{14} \text{H}_{10} \text{O}_6$). Tanin ima zelo trpek okus. Posebno sorodnost ima do živalske kože, ki ga vsrkava iz raztopin ter se pri tem pretvarja v usnje. Kot strojila se uporabljajo sledeče snovi vsebujoče tanin: smrekovo (12% tanina), hrastovo, vrbovo in brezovo lubje, kvebrač=les, hrastove šiške in ježice.

Izmed mnogih načinov strojenja se pri nas uporabljata v glavnem dva načina: 1. strojenje s strojili (zlasti s čreslom), 2. rudninsko strojenje.

Po prvem načinu strojenja se kožam doda žveplenega natrija ($\text{Na}_2 \text{S}$) ali realgar ($\text{As}_2 \text{S}_3$). Tako preparirane kože se vložijo v apnene jame. Apno je lužina, ki razmili vse tolšče v koži. Nastalo milo je iz

kože potem lahko iztisniti. Prej tesno vezana kožna vlakna se zdaj zrahljajo in oproste. Na₂S da z apnom [Ca (OH)₂] natrijevo lužino (Na OH), ki razvodeni lasne čebulice. Cela koža nabrekne in se omehča. Zdaj se z lahkoto odstrani iz kože dlaka in volna. Ravnotako se iztisne iz kože nastalo milo in s posebnimi noži se odstrani še mesnati del na spodnji strani kože. Stroji se namreč samo usnjica. Ta proces omehčavanja kože je včasih trajal do 6 tednov, zdaj traja 3 ure do 2 dni.

Tako pripravljena koža se izpostavi delovanju raznih kislin, vsled katerih koža nabrekne. S tem se kožna vlakna vnovič zrahljajo. Tako je zdaj pripravljena pot, da morejo v kožo prodreti strojila. S tem se začne pravo strojenje, to je koagulacija (zakrknjenje) kožnih vlaken. Koža je ustrojena, kadar na prerezu v sredi ni več svetla. To strojenje se vrši v jamah čreslenicah, v katerih so kože izpostavljene delovanju strojil. Mnogo hitrejši kot v jamah je proces strojenja v velikih vrtečih se valjih s segretim čreslovim izvlečkom.

S čreslom se strojijo: kože za transmisijske jermene, za podplate, zgornje dele, juhtovino, usnje za sedlarska dela, marokin in šagrin. Tako se stroji tudi lakasto usnje, ki se na površju prevleče z lakom.

Od rudninskega strojenja se v naših tovarnah izvaja še strojenje z galunom v zvezi z nekaterimi organskimi snovmi. Tako se stroji krzno, usnje za glacerokavice ter fino ševro-usnje. Uporablja se tudi kromovo strojenje, a to le za finejše usnje. Kože se vlagajo v raztopino kromovokislega kalija, galuna i. dr.

Strojenje je torej hkratu fizični in kemijski proces. Vlaknast ustroj kožnega tkiva olajšuje impregniranje kože s sredstvi za strojenje. Strojila se kemijsko spajajo s kožno snovjo. To spajanje temelji na bazičnem karakterju kožnate snovi, oziroma na kislem značaju sredstev za strojenje. Ne morejo pa še natančno raztolmačiti vseh procesov, ki se vrše pri strojenju.

Volno, ki odpade od ovčjih kož, prodajajo naši tovarnarji v Nemčijo. »Runo« ima v obratu tudi nekaj modernih strojev kot za likanje usnja, barvanje, natezanje in stiskanje, s katerim dajo usnju različno lice. Producira mesečno 6000 komadov strojenih kož. Ob

svojem postanku v letu 1924. je imelo podjetje 6 delavcev, danes jih zaposluje 44. Vidi se lep napredek. Podobno, le v manjšem obsegu dela tovarna J. Toporiša. Uporablja pa stroje Mallyjeve tovarne.

Čevljarska obrt in industrija.

»Peko«, danes največja tovarna obutve v naši državi, je bila ustanovljena l. 1903. Prvotno se je bavila z izvozom izdelkov domače industrije. Leta 1906. je začela deloma z lastno fabrikacijo, uporabljajoč še vedno deloma domačo industrijo. Leta 1908. pa je prešla na lastno izdelavo čevljev v celoti. Leta 1911. je zgradila lastno tovarno, katero je izdatno povečala v letih 1923.—1925. Njena dnevna kapaciteta je 1500 parov. Izdeluje z najmodernejšimi stroji ženske in moške čevlje v Mackay in Goodyer originalni izdelavi, v posebnem obratu pa otroške čevlje. Zaposluje nad 300 oseb v tovarni, poleg tega pa ima lastne podružnice za prodajo svojih izdelkov: v Ljubljani (3), v Beogradu (2), v Karlovcu, Sarajevu, Sušaku, Skoplju in Zagrebu. Svoje izdelke prodaja po vsej državi. Do leta 1928. je tovarna obratovala pod tvrdko Peter Kozina & Co., odtlej pa pod sedanjo tvrdko »Peko«.

Druga večja tovarna za obutev vseh vrst je Mally & Demberger, ki zaposluje čez sto delavcev in izvažajo svoje izdelke po vsej državi. Posebno sloveči so njeni izdelki domačih čevljev.

Poleg teh večjih tovarn imamo še celo vrsto manjših, ki se razvijajo prav ugodno. Omenjamo predvsem tovarno »Babyčevljčkov« g. Antona Jelenca, ki slovi po vsej državi radi svojih ličnih in srčkanih izdelkov. Tovarna je ustanovljena od sedanjega imetnika šele l. 1921., vendar že danes zaposluje skoro 50 delavcev. V doglednem času jo bo lastnik znatno razširil in povečal svoj obrat tako, da bo zaposlenih okoli sto delavcev. To je prvo specialno podjetje te stroke v Tržiču.

Dalje moramo omeniti tovarno g. Pavla Bohinca, ki izdeluje v prvi vrsti močne moške čevlje, namenjene za kršne kraje v naši državi. Tovarna se je razvila tudi šele po vojni in uspeva prav lepo, zaposluje do 20 delavcev. Sedanji prostori so ji pretesni, zato se bo morala razširiti.

Nikakor pa ne smemo prezreti čevljarske hišne obrti. V Tržiču je čevljar skoro v vsaki hiši, v nekateri še po dva in več. Vsi delajo iz večine trgovsko blago, nekaj pa tudi izvršuje dela po naročilu. Čevljarska zadruga, ki jo je dolga leta vodil g. Ivan Papov, ima v svojih predalih zapisanih skoro dve sto članov-mojstrov. Zadruga posluje za sodni okraj Tržič. Od vseh čevljarskih mojstrov, kolikor jih ima zadruga, prebiva in deluje v Tržiču nad osemdeset obrtnikov, drugi so v tržiški okolici. Čevljarska obrt mora skrbeti v sedanji dobi za dober obrtni naraščaj, ki mora biti dobro izobražen in strokovno zadosti podkovan, sicer bo začela ta prevažna domača obrt pešati.

Mizarstvo.

Nič manj kot čevljarstvo ni razvito v Tržiču in njegovi okolici mizarstvo. Tržiški mizarji slove izven mej svojega kraja radi dobrih in cenjenih izdelkov. Po vojni se je obratovanje silno moderniziralo, skoro vsi mizarji imajo vse potrebne mizarске stroje, ki jih goni deloma voda, deloma elektrika. Največje mizarско podjetje je tovarna pohištva Alfred Amann. Iz malih začetkov se je tako razvilo, da je danes zaposlenih do 30 delavcev in da dela iz večine za druge kraje. Tako omenjamo, da je oprema sejne dvorane mesta Kranj delo te tovarne, ki je opremila prav tako dvorno čakalnico v Lescah, za katero so se potegovala najodličnejša podjetja iz vse države.

Dalje moramo omeniti podjetji g. Avguščina Primožiča in Antona Pretnarja. Obe izdelujeta tako pohištvo kakor tudi stavbno mizarstvo, obe imata strojna obrata. Za mizarstvo so v Tržiču radi ugodnih pogonskih sil in še več radi dostatka izvrstnega lesa prav ugodna tla, in se bo dalo še marsikaj doseči, če bodo gledali na dober strokovni naraščaj.

Druga lesna podjetja.

Les je glavni produkt tržiške okolice, odkoder se izvozi vsako leto sto in sto vagonov izven mej naše države. Največje podjetje je vsekakor ono g. veleposestnika dr. Karla Borna, ki ima svojih gozdov

toliko, da mora več desetisoč kubičnih mestrov vsako leto posekati. Poleg žaganja desk se peča z dogami za cementne sode, z deskami za trgovske in druge zaboje, ki jih izvažajo celo v Egipt, dalje ima moderno urejeno sušilnico lesa, da more izvrševati ves izvoz s posušenim blagom. Na tržiškem kolodvoru je ena največjih žag v Sloveniji, ki jo žene lastna elektrika, iz gozdov pa dovažajo lastna mala železnica les do žage na Puterhofu. Od tod dalje ga prevažajo s konji na tržiški kolodvor. Celotno leto dan na dan gre sto in sto težko naloženih vozov, ki prevažajo hlode in druge izdelke. S prevažanjem lesa zaslužijo prebivalci lepe vsote denarja.

Tu moramo omeniti še eno podjetje, ki zasluži vso pozornost, ker je nastalo po iznajdljivosti ustanovitelja g. Simona Smuka in obratuje ob Bistrici v Retnjem pod Tržičem ter je edino te vrste. Podjetje izdeluje iz brezovega lesa vseh vrst lesene cveke za čevljarje, katere razpošilja po vsej državi in daleč izven mej. Po smrti ustanovitelja vodi podjetje ga. Franja Smukova.

Železna obrt.

V Tržiču sta dve tovarni za kose in srpe: tovarna Kaj. Ahačiča in K. Globočnika. Obe podjetji obstojata nad 200 let. To je stara častitljiva obrt in stari tržiški predniki so že nekdanj tovorili kose preko Bohinja in Škofje Loke v Italijo.

Obe tovarni dobivata jeklo v palicah iz Švedske. To jeklo ima 0,7% ogljika. Kovati in variti se morejo vse vrste železa, ki vsebujejo do 1,5% ogljika. Ako ima železo 0,6 do 1,5% C, se lahko menja njegova trdota z različnimi načini obdelovanja. Ta vrsta železa se imenuje j e k l o. Železo z manj od 0,6% C ostane mehko in žilavo in se imenuje k o v n o ž e l e z o. Ako se železu doda Ni, Mu, Cr, Mo in W, se dobivajo zlitine, ki ostanejo tudi pri višji temperaturi čvrste in trde. To so različna j e k l a z a o r o d j e.

Jeklo je sivobebele barve, drobnozrnatega zloga. Kovati se da razbeljeno do rdečega sija, a za varenje mora žareti belo. Dva kosa belo razžarjenega železa se zvarita v en kos. Pod udarci kladiva se namreč

stali mala količina železa na sličnih ploskvah in zlepi oba kosa v eno celoto. Razbeljeno jeklo, ki ga hitro potopimo v vodo, postane zelo trdo, a tudi krhko. Molekuli železa se pri tem vsled naglega ohlajenja silno stresejo in železo v trenutku zavzame manjšo prostornino. Ako udarimo po takem železu, se takoj razleti. To je kaljeno jeklo. Tudi kose se kalijo, a ne v vodi, nego v olju, ki bolje vpliva na lastnost jekla. Da se pa more še ne gotova kosa še nadalje obdelovati in sploh da se odstrani krhkost, se kosa še enkrat, a slabo ogreje, in sicer na 220 do 315° C in polagoma ohladi. S tem se kosa omehča. Pri tem segrevanju jeklo spremeni barvo. Pri 220° C je bledorumeno, pri 230° C rumeno kot slama, pri 255° C rjavo, pri 277° C rdečevijoličasto, pri 288° C svetlomodro, pri 316° C temnomodro. Pri rdečem žarenju izgubi jeklo barvo ter je mehko in se da kovati. Specijaliteta švedskega jekla je, da se dajo doseči na kosi mavrične barve. Pri kovanju razbeljeno jeklo na površini hitro oksidira in izpod kladiva odpada sivi železov oksid, ki ga kovači zovejo »žlinderca«. Naši tovarni izvažata kose in srpe v vse kraje naše države kakor tudi v inozemstvo, zlasti v Italijo. Zelo se pa občuti konkurenca z Avstrijo.

Pilarna »Triglav« izdeluje pile in rašplje najrazličnejše oblike v teži od 1 dkg do 3 $\frac{1}{2}$ kg. Za izdelavo pil uporablja štajersko jeklo z 1·3—1·6% ogljika. Jeklene palice nasekajo v kose, ki jih kujejo in jim dajo obliko pile. Pila se nato razžari, zmehča in po površju obrusi. Nato se površje naseka z dleti. Potem se pila skali, da postane zopet trda. Obrat more zgotoviti 60.000 komadov letno. Ker se pa kaže premalo zanimanja za domače izdelke, se spravi v promet le manjša množina.

Kleparji in ključavničarji.

Pri kleparjih in ključavničarjih nas zanima lotanje in avtogeno varjenje.

Kleparji lotajo s kleparsko spojko, to je zlitina cina in svinca. Čisti cin ali kositer se ne da dobro liti. Čisti kositer se rabi za prevleko železne pločevine in kositrov amalgam za zrcala. Čokolada, sir,

milo in drugo je zavito v tanke kositrne litske — stanijol. Razna kuhinjska posoda je prevlečena s kositrom. Piščali za orgle so iz kositra, ki mu je primešanega 30% svinca.

Preden se začne z lotanjem, se predmet dobro očisti, najbolje opili. Potem se pocinkana pločevina namaže s koncentrirano solno kislino, a železni in bakreni predmeti z raztopino cinkovega klorida. Kleparji imenujejo to »ugašeno solno kislino«. Dobijo jo, ako v koncentrirano solno kislino vržejo koščke cinka. Pri tem se izvrši znani kemijski proces: $2\text{HCl} + \text{Zn} = \text{ZnCl}_2 + \text{H}_2\text{T}$. Nastaja cinkov klorid in odhaja prosti vodik, ki ga lahko prižgemo.

Tako pripravljen predmet se potem zalota. V ne prehudem ognju se dobro segreje bakreni spajalnik, ki se tudi pred uporabo očisti in pritiskne na kos salmijaka (NH_4Cl). Nato se na mestu, kjer naj se lota, spojki pritakne spajalnik. Spojka se vsled vročine tali ter zalije preluknjano posodo, zlepi pločevino itd.

Nekateri ključavničarji uporabljajo avtogeno varjenje. To se vrši s pomočjo plamena acetilena (C_2H_2), ki mu je primešan kisik. Po eni cevi prihaja acetylen iz aparata, po drugi pa kisik iz železne bombe. Obe cevi se združita v skupnem gorilniku, kjer se zmes obeh plinov prižge. Tako nastali plamen je zelo vroč in takoj topi kovine. Acetylen sam pri gorenju razpada v metan (CH_4) in prosti ogljik (C), kar je razvidno iz obrazca: $2\text{C}_2\text{H}_2 = \text{CH}_4 + 3\text{C}$. Ta osvobojeni ogljik pa se nadalje spaja s kisikom iz zraka ter žari. To poveča plamenu vročino zlasti še, ako umetno dovajamo gorečemu acetylenu kisik. V to nam služi močna železna bomba napolnjena s kisikom. Kisik pridobivajo iz vtekočinjenega zraka v Rušah ter polnijo z njim železne posode v obliki steklenice. Acetylen sam pa nastaja, ako na kalcijev karbid (CaC_2) kaplja voda ($\text{CaC}_2 + 2\text{H}_2\text{O} = \text{C}_2\text{H}_2 + \text{Ca(OH)}_2$). Karbid pa nastaja, ako v električni peči žari zmes žganega apna in koksa ($\text{CaO} + 3\text{C} = \text{CaC}_2 + \text{CO}$). Tudi karbid izdeluje tovarna v Rušah. Karbid je hraniti na suhem v zaprtih posodah, ker drugače privlači vlago iz zraka in razpade v prah, to je kalcijev hidroksid, a razvijajoči se acetylen brez koristi uhaja v zrak. Posebna lastnost acetilena je, da je pomešan z zrakom zelo eksploziven. Vsled nezadostne

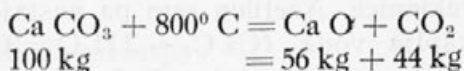
pazljivosti ali pa tudi nevednosti povzročča to po delavnicah razne nezgode, ki so lahko tudi smrtnonevarne. Zato je strogo paziti, da v aparat za razvijanje acetilena zrak nima dostopa.

Železne tračnice varijo s termitom. To je aluminijev prah pomešan s kakim kovinskim oksidom n. pr. Fe_2O_3 . — $2\text{Al} + \text{Fe}_2\text{O}_3 = 2\text{Fe} + \text{Al}_2\text{O}_3$. Aluminij zgori, to je odtegne železovemu oksidu kisik. Pri tem kemijskem procesu nastaja močna vročina. Izloča se čisto železo, ki zvari stikajoča se konca tračnic.

Apnenice.

V Tržiču in okolici je tudi več apnenic. Te proizvajajo žgano apno (CaO) iz apnenca (CaCO_3). Od apnenic ima zelo ugodno lego apnenica I. Debevca tako glede bližine kolodvora kakor tudi glede velike množine apnenca tik za apnenico. Tu se proizvaja dnevno 10.000 kg žganega apna. Je pa ta apnenec močno pomešan z dolomitom, ki je zmes magnezijevega in kalcijevega karbonata ($\text{MgCO}_3 + \text{CaCO}_3$). Primešani MgCO_3 sicer ne izboljša kakovost žganega apna, pač pa je žgano apno vsled njegove primesi bolj odporno proti pretvorbi na zraku; ne razpada namreč tako hitro vsled zračne vlage. Žgano apno je treba sproti sveže odvažati in razpečavati, ne sme ležati in čakati na odvoz.

Da se apnenec pretvori v žgano apno, se mora v pečeh — apnenicah — segrevati do 800°C . Pri nas se kurijo apnenice večinoma z žaganjem, ki ga mnogo pride iz velikih žag. Razžarjen apnenec se razkroji v žgano apno in ogljikov dvokis po obrazcu:

Apnenec daje torej 56% žganega apna. Žgano apno pohlepno vpija vodo in se pri tem spreminja v gašeno apno — (Ca(OH)_2) — razvijajoč mnogo toplote ($\text{CaO} + \text{H}_2\text{O} = \text{Ca(OH)}_2$).

Da se 1 kg apnenca pretvori v žgano apno, je potrebno 600 kalorij. Pri gašenju pa proizvaja 1 kg CaO 155 kalorij. V najboljših krožnih

pečeh se porabi za 100 kg Ca O do 22 kg kuriva, v manjših navadnih pečeh pa do 30 kg.

1 m³ Ca O daje 2½ m³ gostega apnenega testa, ki daje s 3 m³ čistega peska dobro malto. Taka malta lahko oddaja vodo in sprejema CO₂ iz zraka ter otrdne, ker prehaja nazaj v Ca CO₃ — (Ca(OH)₂ + CO₂ = Ca CO₃ + H₂O). V novozgrajenih stavbah dovajajo zidu ogljikov dvokis tudi s tem, da sredi sobe zakurijo pečico z ogljem. Goreči ogljik se spaja s kisikom in tvori CO₂. S tem se proces karboniziranja malte pospeši in med novo zidovje se je mogoče prej vseleti. To se lahko zgodi, ako zid ne vsebuje preko 1·5% vode.

Da se zidna malta popolnoma karbonizira, to je preide v karbonat, traja stoletja. Še po 300 letih so sredi zidov našli alkalično malto. Dolgim stoletjem kljubujoča trdnost starorimskih zidov najbrže ni posledica boljšega materiala, nego je vzrok boljša karbonizacija in izkristaliziranje.

Važnejše rudnine.

Od rudnin v bližnji okolici Tržiča je omeniti apnenec, dolomit, lapor, glino, kremenjak, porfir in okro. Dobe se tudi kristali manganeve rude. Povsod so raztreseni sledovi rdečega železovca. V Dolini pri Tržiču se dobe čisti kristali kremenjaka.

Posebnost za Tržič je živosrebrna ruda cinober (Hg S), ki se nahaja pri Sv. Ani. To je že star rudnik. Med vojno so Nemci zopet začeli kopati in v tamkajšnji tovarni so pridobivali iz cinobra živo srebro. Pridobivali so tudi samorodno živo srebro, to je čisto srebro v drobnih kapljicah. V rudniku so baje naleteli na 2 m debelo žilo rude. Vse delo se je pa ustavilo ob prevratu leta 1918. Gotovo bi se izplačalo zopet začeti z delom.

Tudi s a d r a (Ca SO₄) je doma v tržiški okolici, in sicer se nahaja večja množina v Završniku. Sadra je važno gnojilo, ker preprečuje izhajanje amonijevih (NH₄—) spojev iz zemlje in privaja zemlji apno. Rastlinam daje žveplo. Sadra, segreta na 180° C, se imenuje ž g a n a s a d r a. Rada vpija vodo ter se kmalu strdi in otrdne. Zato se rabi

za izdelovanje modelov, v kirurgiji in v kiparstvu. Preko 200° C segreta sadra več ne sprejema vode, to je mrtva žgana sadra. Do 1000° C žarjena sadra se zove Estrichova sadra. Ta zopet sprejema vodo, a zelo počasi. Postane pa pri tem trda kot kamen in je odporna zoper vsake vremenske izpremembe in padavine. Že v starem in srednjem veku se je Estrichova sadra uporabljala kot malta za zidanje (Cheopsova piramida) gradov in cerkva. Kasneje je niso več uporabljali v to svrhu, a v novejšem času prihaja zopet v rabo. Uporablja se brez peska. Po nekaj dneh je trda in po par tednih je »kemično dozorela«.

Papirnica.

Med večjimi podjetji v Tržiču je tudi: Charles Moline, tovarna lesnih lepenk. Tovarna je bila ustanovljena l. 1881. ter izdeluje belo lesno lepenko. Letno izvozi 150 vagonov lepenke. Izvažajo v vse kraje naše države in v inozemstvo, kot v Italijo, Grčijo in Anglijo. Tovarna zaposluje 100 delavcev. Ima vodni pogon, in sicer imata oba dela tovarne na Slapu in v Čadolah na razpolago 500 HP. Kot surovina za lepenko se uporablja svež, zdrav les, in sicer smreka in jelka. Potek izdelave lepenke je zelo enostaven.

Elektrarne.

Električni centrali na Fabriki in pri Sv. Ani sta last predilnice. Služita za pogon strojev in za razsvetljavo v predilniških obratih. Obe centrali imata najmodernejšo opremo. Prva ima dva, druga pa tri generatorje, to je stroje za proizvodnjo električnega toka. Tudi elektrarna barona Borna v Pristavi ima dva generatorja. Vse imenovane centrale proizvajajo trofazni izmenični ali vrtilni tok. Ta je enako uporabljen za razsvetljavo kot za pogon motorjev. Motorji na vrtilni tok morajo biti drugače grajeni kot motorji na istosmerni tok, ki n. pr. gonijo tramvaj. Na Fabriki znaša napetost 6300 V. Ta napetost se transformira za motorje na 380 V, a za luč na 220 V. Vsak generator žene vodna turbina, vrtiljiva na skupni osi z generatorjem. Vsaka tur-

bina ima 500 HP. Generatorja delata 750 obratov na minuto. Premer vodne cevi, ki dovaja 3600 l vode na sekundo, torej za vsako turbino 1800 l. Račun pokaže, da gre v 1 uri skozi vsako turbino 6480 m³ vode. Iz premera cevi in hitrosti vodnega toka v cevi ter iz vodne višine, ki znaša 24 m, je lahko izračunati gonilno silo.

Tehničnih naprav v centrali tu ni mogoče na kratko opisati. Za razumevanje trofaznega izmeničnega toka in njega svojstva pa sploh ne zadostuje samo opis, ampak je za to potreben poseben in obširen študij. Čuditi se je pri ogledovanju bistrournih naprav moči in iznajdljivosti človeškega duha, ki je tako vpregel nevidne prirodne sile v svoje vajeti, da ga slušajo in služijo njegovi volji.

Za svojo tako razvito industrijo se ima Tržič zahvaliti vodni sili. Vidimo, kako je vodna moč izrabljena zlasti na Mošeniku. Mošenik je namreč stalen, medtem ko je Bistrica nestalna in zato manj uporabljiva. Tekoča voda s padcem je dragocen kapital, ki ga je treba umno izrabiti. Tudi v Tržiču in v okolici je še dosti vodne sile, ki neizrabljena čaka dneva, ko bo zavrtela nove turbine in stroje.

Tako smo na kratko pregledali nekaj prirodoslovnih pojavov v Tržiču in bližnji okolici. Napravili smo to na način in v obsegu, ki je razumljiv in primeren izobrazbi, ki jo pridobi učenec v meščanski šoli iz prirodopisja, fizike in kemije. Seveda smo se strogo omejili samo na to, kar ima Tržič in še od tega le na gotove stvari.

Da človek more s koristjo opazovati življenje in njega pojave, mu je potrebno gotovo znanje. Le izobražen človek more s svojim očesom prodreti v bistvo stvari. Meščanska šola je ona, ki na splošno podlago pridobljeno v osnovni šoli zida v učencu za praktično življenje potrebno znanje. Tu si učenec zlasti na podlagi prirodoslovnih ved pridobi smisel za opazovanje naravnih pojavov. Narava ima skrite neizmerne zaklade, ki jih nudi človeku. Ta pa mora te zaklade dvigniti in se z njimi okoristiti.

Kazalo.

	Stran
1. Uvod: Ob desetletnici. Levec Kristina	3
2. Zgodovina meščanske šole v Trziču. Lajovic Albin	5
3. Prosvetno delo učiteljskega zbora. Lajovic Albin	21
4. Imenik učencev 1919. do 1929.	26
5. Imenik učenk 1919. do 1929.	29
6. Učenci in gospodarstvo. Lajovic Albin	33
7. Kaj me je zanimalo... Šter Jože	38
8. Spisek strokovnih učiteljev v prvem desetletju. Lajovic Albin	41
9. Pregled prireditev 1919. do 1929. Lajovic Albin	43
10. Štirje temperamenti pri otrocih. Kernc Leopold	48
11. Tržiška industrija in prirodoslovne vede v meščanski šoli. Zargaj Tomo	52

